

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ

Ἄριθ. Χειρ. 2876/1964

Λαογραφική συλλογή

εκ της περιοχής Φαναρίου (Αχέρωντος)

νομού Πρεβέζης

ύπο

Όδυσσέως Μπέτσου

διδασκάλου Δημ. Σχολείου Καναλλακίου περιοχής

Φαναρίου Πρεβέζης.

Ἐν Πρεβέζῃ 1964.

*Λαογραφικὴ συλλογὴ ὑλικῶν τῆς περιοχῆς Φαναρίου (Ἀξέροντος)
Νομοῦ Πρεβέζης.*

Ὁδ. Μπέτσου διδ/λου Β Ἐκπ/κῆς Περιφερείας Πρεβέζης.

Εἰσαγωγή

Τὴν συλλογὴ τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ ἤρχισα προ τετραετίας.

Ἡ καταγραφή του ἔγινε ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τῆς περιοχῆς τοῦ μυθολογικοῦ Ἀχέροντος "Φανάρι". Ἡ περιοχή αὐτὴ ἀποτελεῖται ἐξ 24 χωρίων μὲ γεωγραφικὴν καὶ πολιτιστικὴν ἑνοτητα χαρακτηριστικὴν.

Δύο εἶναι τὰ κύρια γνωρίσματα αὐτῆς: Ἡ πολιτιστικὴ καθυστέρησις ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ διγλωσσία ἀφ' ἑτέρου. Ὑμοῦ μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ὁμιλοῦν καὶ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν, ἥτις μεγάλα ἐμπόδια παρενέβαλεν εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, καίτοι ἤμουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γνώστης αὐτῆς. Κατεβλήθη μεγάλη προσοχή διὰ τὴν εὕρεσιν τῶν καλυτέρων πληροφοριοδοτῶν. Ὡς τοιοῦτοι ἐξεωρήθησαν καλύτεροι οἱ γνωρίζοντες καὶ δυνάμενοσσι νὰ χρησιμοποιοῦν μετ' εὐχερείας τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν μεγαλῆς ἡλικίας καὶ ἐνεφοροῦντο ἀπὸ τὸ ξάρισμα τῆς ἀφηγηματικοῦ ἥθους.

Ἡ καταγραφή τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ δὲν ὠλοκληρώθη, διότι ἡ διγλωσσία τῶν κατοίκων παρεμβάλλει μεγάλα ἐμπόδια. Πάντως

συνεξίζεται εἰς ἄλλους τομεῖς καί ἐλπίζομεν ἔπειτα ἀπό ὀλίγον χρόνον
ν' ἀποστείλωμεν καί ἄλλην συλλογήν μας.

Έθυμοτυπία γάμου.

Δύο είδων γάμοι γίνονται : έξ έρωτος καί διά συνοικεσίων.

Οί έξ έρωτος γάμοι:

Ουτοι καταληγουν συνήθως εις τήν αλληλοαπαγωγήν.

Κατωτέρω εκδέτομεν τήν αρχήν καί τό τέλος ενός τοιούτου γαμού.

Συνέβη μεταξύ δύο νέων του χωρίου Σκεπαστου τό έτος 1961. Οί νέοι ανήκουν σε δύο γειτονικάς οικογενείας, αλλ' αυται από μακροϋ δεν ομιλοϋν καί εξουν καταφύγει προοφάτως εις τά δικαστήρια διά μικροδιαφοράς. Η Ρήνα είναι η κόρη καί ο Λάκης ο νέος. Από καιρό τώρα ο Λάκης προσέχει τή Ρήνα, πότε στην αυλη καί πότε στο δρόμο. Ζυγώνει τά δειλινά τό κοπάδι στη βρύση καί περιμένει κρυμμένος στην αρχή καί αργότερα φανερά να ιδη τήν καλή του , πού θάρθη για νερό. Εκείνη τό καταλαβαίνει, αλλα δεν του δείζει τίποτε. Σκέπτεται πως είναι δυνατόν να παντρευτοϋν δυο νέοι, πού τίς οικογενείες τους χωρίζει ασπону μίσος. Ο Λάκης όμως βρίσκει τόν τρόπο να δείξη στην καλή του τά αισυηματά του. Στο πανηγύρι τ' Αη-Γιωργιοϋ η Ρήνα ξόρεχε αλλ' έφυγε νωρίς στο σπιτι με τή μάννα της να ετοιμάσουν τό τραπέζι γιατ' έχουν ξένους, πανηγυριωτες.

”Υστερα από λίγο διαβαίνει στο δρόμο ο Λάκης κι η Ρήνα τήν ώρα εκείνη σκουπίζει στην αύλη. Στέκεται στη μάντρα και τής πετάει στα πόδια της μιά χούφτα καραμέλλες πού άγορασε γι’αυτή. Έκείνη δέν σηκώνει από τήν ντροπή τά μάτια. Τίς μαζεύει μόλις προσπεράσει στην ποδιά τής βιαστικά, μπαίνει στο σπίτι και τον κυττάζει από τό παράθυρο καθώς εκείνος φεύγει γία τό δικό του. Έκείνη τή στιγμή χτύπησε η καρδιά τής Ρήνας γία τό παλληκάρι. Θα περάση ένας χρόνος μέ αλληλοκυτάγματα και στεναγμούς, ώσπου μιά μέρα ο Λάκης θά τής φωνάξη κρυφά στη μάντρα του κήπου της νά τής μιλήση. Πήραν κι’όλας τήν άπόφασι τ’άλλο βράδυ νά κλεφτούν. Όταν οι άλλοι πέσουν νά κοιμηθούν η Ρήνα μέ τά παπούτσια στο χέρι θά βγῆ και θ’άκολουθήση στο άγνωστο τό Λάκη της. Έφυγαν στο βουνό, στο δάσος. Κάπου εκεί σε κάποια καλύβα ο Λάκης έχει προετοιμάσει τό νυφικό κρεβάψι.

Τό πρωϊ ξύπνησε η μάνα, ειδε έρημο τό κρεβάτι τής κόρης, τήν φώναξε στη γειτονιά, άλλα πουθενά η Ρήνα. Άρχισε μετά τά μοιρολόγια, ώσπου ανέβηκε ο ήλιος ψηλά. Ο πατέρας κι οι άδερφοί ώρκίστηκαν νά σκοτώσουν και τούς δυό πάνω στο θυμό τούς.

”Υστερα από μιά εβδομάδα τούς πλησίασε ο μπάρμπα Νάκος, θεϊος του Λάκη.

- 'Ο,τι ἔγινε, ἔγινε τώρα. Ἄς τὰ σχωρέσουμε ὅλα. Ἐμεῖς δὲ θέλωμε τίποτε, μόνο τῆ Ρήνα. Ἐσύ ὅ,τι ἔχεις εὐξαριστησι δῶσε τῆς.
- Μπά τίποτε δὲν τῆς δίνω, οὔτε νά τῆ δῶ μπροστά μου, λέγει ὁ πατέρας.
- Ἔλα καῦμένε'. Ἔλα τώρα νά γίνουμε σπίτι. Ἄϊντε νά μᾶς ζήσουν.

Χαμογέλασε ὁ πατέρας τῆς Ρήνας, ἔδωσε τό χέρι κι εἶπε:- 'Ο,τι ἔγινε τώρα μπάρμπα Νάκο. Τό αἶμα νερό δὲν γίνεται.

Κάποια ἄλλη Κυριακή ἔγινε ἡ στέψις.

Οἱ διά συνοικεσίων γάμοι.

Οὔτε ἀκολουθοῦν τήν ἐξῆς διαδικασίαν:

α) Προξενιά καί ἀρραβών.

Ὁ πατέρας, ὁ ἀδερφός ἢ ὁ βλάμης τοῦ νέου ἀναλαμβάνει νά ζητήση ἀπό τήν οἰκογένεια τῆς νέας τήν κόρη.

Τό αντίθετο συμβαίνει σέ περιπτώσεις χηρείας ἢ διεφθαρμένης κόρης.
Πολλές φορές οἱ γονεῖς ἐπιβάλλουν τήν θέλησιν των χωρίς νά
σταθμίσουν καί τήν θέλησιν τῶν νέων.

“Θέλω νά γίνουμε σπίτι” λέει ὁ πατέρας τοῦ.

“Νά γίνουμε” λέει ὁ πατέρας τῆς κόρης.

Τά συμφωνοῦν κρυφά καί ἔτσι ἀνεπισήμως γίνεται ὁ ἀρραβών.
Εἶναι μέχρι τοῦ γάμου ὁ ἀρραβών μυστικό τῆς οἰκογενείας. Οὐδεμία
συγγενική σχέσις υπάρχει, οὔτε ὁ ἀπλοῦς ἀκόμη χαιρετισμός τοῦ
γαμβροῦ καί τῆς νύμφης κατά τήν τυχαίαν συνάντησιν των καθ’
ὁδόν. Ἄλλωστε τό μεταξύ ἀρραβῶνος καί γάμου χρονικόν διάστημα
εἶναι μικρόν, ἐνιοτε μία ἐβδομάς.

Ἡ προῖκα συνίσταται σε ἀριθμό ὑφαντῶν. “Ἐχει, ἐξήντα
κομμάτια” λεγε καί ἐννοοῦν ὑφαντά τοῦ ἀργαλειοῦ.

Ἡ πρό τοῦ γάμου ἐβδομάς.

Γίνονται πολλά , ἀλλά ἡμεῖς τά σπουδαιότερα θά καταχωρήσωμε. Οἱ συγγενεῖς διά στόματος καλοῦνται ἀπό τῆς Πέμπτης, ἐφ ' ὅσον θά γίνη τήν Κυριακή ὁ γάμος.

-Παντρεύουμε τήν Κυριακή τόν Κίτσο μέ τή Λάμπρω. Να κοπιασ' τε.

-Ὡρες καλές καί νά μᾶς ζήσουν τούς λένε.

-Εὐχαριστῶ καί στῶν παιδιῶν σου. Νάρθῃτε, τό σπίτι εἶν ' ἀνοιχτό.

Οἱ γυναῖκες νά φέρουν γιά τήν νύφη ὡς δῶρον καρύδια καί ἀμύγδαλα. Θα τά σκομπήσει στά σεντούκια της. Πολλές τῆς δίνουν καί χρήματα ἢ ἓνα μικρό ὑφαντό ἢ κεντημα.

Οἱ προσκεκλημένοι τῆς γαμβροῦ θά φέρουν τήν 'πρεβέντα' τους , καί ἓνα σφαχτό, μιά μπουγάτσια (ψωμί περιποιημένο μέ στολίδια), οὔζο καί κρασί. Οἱ πῖο στενοί συγγενεῖς θά φέρουν ' κύμη καί ρύζι, μακαρόνια καί ἄλλα γιά τό μαγεῖρεμα τοῦ κρέατος.

Ο νουνός θά φέρη τό μεγαλύτερο σφαχτό, τό ‘στεφανοσκέπασμα’, τά ‘στεφάνια’, τρεῖς λαμπάδες καί ὅλα τά ἀναγκαῖα γιά τό μυστήριο τοῦ γάμου. Ὅλα θά εἶναι σέ περιττό ἀριθμό.

Τήν Πέμπτη οἱ συγγενεῖς γυναῖκες τῆς νύφης , οἱ γειτόνισσες καί οἱ φιληνάδες της κουβαλοῦν στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ ἀπ ’ ἓνα ‘ζαλίγκι’ (φορτίον)ξύλα πού ἔκοψαν ἐκείνη τήν ἡμέρα στό δάσος γιά νά μή φορτωθῇ ἡ νύφη ὅσο θάναί νιόνυφη.

Την Παρασκευή τό ἀπόγευμα θά ‘διπλώσουν’ τά προικιά μέ τραγούγια καί εὐχές , ραινόμενα ὑπό τῶν γυναικῶν μέ ἄφθονο ρύζι καί ‘ ζαχαρᾶτα’.Θα τά στείλουν, τήν ὥρα πού θ’ ἀναχωρήσουν γιά τήν ἐκκλησία , σέ ἄλογα ἀρσενικά φορτωμένα στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

γ) Ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου.

Πρό τῆς ἐκκινήσεως διά τήν στέψιν, υἱά ἀλλάξουν τόν γαμβρό οἱ κοπέλλες μέ τραγούδια σχετικά (τούτων ἡ καταγραφή δέν ἔγινε διότι εἶναι ἄδονται εἰς τήν Ἀλβανικήν).

Τό στρώμα πού πατοῦσε ὁ γαμβρός θά τό τραβήξουν λίγο-λίγο μέχρι τήν αὐλή , ἕως ἐκεῖ πού χρειάζεται γιά νά καβαληκεύση τό ἄλογο ὁ γαμβρός , ἐάν βέβαια ἡ νύφη εἶναι ἀπό παρακείμενο χωριό. Τό ἄλογο εἶναι πάντοτε ἀρσενικό καί λευκό. Μπροστά πηγαίνει ἕνας καβαλάρης μέ τό 'φλάμπουρο' (ἐλληνική σημαία), ἀπό σταυρό τού οὐοίου κρέμονται τρεῖς διαφορετικοί καρποί (ὅπως πορτοκάλι, κυδώνι καί ρόδο). Εἰς τό σπίτι τῆς νύφης θά τά πάρουν καί θά τά ἀντικαταστήσουν μέ ἄλλου εἶδους καρπούς.

Τά δῶρα τοῦ γαμβροῦ πρός τήν νύφη συνίστανται ἐξ ἑνός ὑποδημάτων, τά ὁποῖα φορεῖ ὁ βλάμης (ἀδελφοπητος) στή νύφη , καί πετᾶ τίς καραμέλλες στά παιδιά , ὀλίγον προ τῆς ἀναχωρήσεώς των διά τήν στέψιν. Μεταβαίνουν εἰς τήν ἐκκλησία καί μετά τήν στέψιν ὅλοι οἱ συγγενεῖς ἀσπάζονται τούς στεφάνους καί ρίπτουν ἐπ' αὐτῶν ξρηματα

ὡς δῶρον τοῦ ἱερέως. Ἡ νύφη ἰππεύει τό λευκό ἄλογο τοῦ γαμβροῦ, ὁ δέ γαμβρός ἐν ἄλλο συγγενοῦς του. Κατά τήν ἐπιστροφήν προπορεύεται τό φλάμπουρο, ἀκολλουθεῖ ὁ γαμβρός μέ τόν βλάμη του, ἡ νύφη, οἱ “φυλαχτάδες” (συγγενεῖς τῆς νύφης) καί εἰς τό τέλος οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ. Οἱ φυλαχτάδες ἔξουν ἕνα ἀρχηγό στοῦ ὁποίου ὑπακούουν τίς διαταγές. Εἶναι τρεῖς, ἐπτά ἢ ἐννέα καί καθ’ ὅλην τήν διάρκειαν τοῦ γάντιοῦ τηροῦν στάσιν προκλητικήν θέλοντες μ’ αὐτό νά δείξουν ὅτι κι ἂν τούς πῆραν τήν νύφη, αὐτοί πάλι εἶναι ἰσχυροί. Ἡ στάσις αὐτή πολλές φορές καταλήγει σέ καυγάδες.

Σέ ὠρισμένη ὥρα τοῦ γλεντιοῦ οἱ “κερατάδες” κερνοῦν τό κρασί τοῦ νουνοῦ καί μοιράζουν μεζέδες ἀπό τό δικό του σφαχτό καί τεμάχια ἀπό ψή δική του “μπογάτσα” μέ τήν φρ’σι “ τοῦ νουνοῦ”.

Περνᾷ μέ τό ποτήρι του ὁ καθ’ ἕνας πρό τοῦ νουνοῦ καί τοῦ εὔχεται διά μακροσκελῶν καί αὐτοσχεδίων εὐχῶν ὅπως οἱ παρακάτω:

“Στήν ὑγείά σου κύρ νουνέ, νά σοῦ ζήσουν, πάντα νουνός καί στό σπίτι σου.....”. Ἐν συνεχείᾳ εὔχονται σ’ ὅλους τούς στενοῦς συγγενεῖς καί μέ γενικές εὐχες στούς λοιπούς.

Τό πρωί ἡ νύφη θά κερᾷ στούς στενοῦς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ κάτι ἀπό τά ροῦχα της, ἕνα ὑφαντό, πλεκτό ἢ βαμμένο ἔνδυμα. Τά

παιδιά θά τό ἐπιδεικνύουν στ ' ἄλλα πολλές φορές καί θά λέγουν:
“μοῦ τόριξ ’ ἡ νύφ”

δ)Μετά τό γάμο.

Τό πρώτο βράδυ ή νύφη κοιμάται στό ίδιο κρεβάτι μέ τήν πεθερά ή τή συννυφάδα, άν δέν υπάρχει πεθερά. Τότε θά βρῆ τήν εύκαιρία ή πεθερά νά συμβουλευθή τή νύφη γιά τίς δουλειές τῆς οἰκογενείας καί πῶς νά περιποιηῆται τόν άνδρα της.

Τό πρωί τῆς ἐπομένης ή πεθερά στέλλει τή νύφη στή βρύση γιά νερό μέ συντροφιά ἕνα ἀρσενικό παιδί κάτω τῶν ἐπτά χρόνων (γιά ν' ἀποκτήσῃ ἀρσενικά παιδιά). Θά φέρῃ νερό σ' ἕνα μικρό δοχεῖο γυάλινο ή χάλκινο, Στή βρύση υά ρίξη στά νερά της ἕνα νόμισμα "γιά ν' ἀσημύσῃ τά νερά"τό παιδί ἔαν τό βρῆ τό παίρνει. Τοῦτο εἶναι εὐχάριστος ἔνδειξις ὅτι υά κάμη παιδιά ἀρσενικά.

Στο κατώφλι τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ περιμένει ὁ γαμβρός μ' ἕνα παρόμοιο δοχεῖο. Θά ρίξη ή νύφη τό μισό νερό στό δοχεῖο του."Υστερα ή νύφη ἀπ' ἔξω τῆς πόρτας καί ἀπό μέσα ὁ γαμβρός προσπαθοῦν ποιός θά βρέξῃ τόν ἄλλο. Φυσικά ή νύφη βρέχεται πρώτη ἀφοῦ δέν ἔχει ποῦ νά κρυφτῆ. Ὅμως τό παιγνίδι ἔξει σκοπότό γέλιος καί αὐτόπάντοτε ἐπιτυγχάνεται.

Ἀπό τήν ἴδια θέσι παίζουν μέ τό "κουλούρι". Μέσα στό σεντούκι της ή νύφη ἔχει ἕνα μεγάλο "κουλούρι". Πατοῦν στό κατώφλι, πιάνουν τό κουλούρι μέ τίς παλάμες τῶν χεριῶν τους καί

τραβοῦν ποιός θά κόψη τό περισσότερο. Καί στό παιγνίδι αὐτό ἡ νύφη νικάται ἀφου οἱ παλάμες της εἶναι μικρότερες.

Τά παιγνίδια αὐτά σκοπό ἔχουν νά γελάσουν καί νά παραδεχθῆ ἡ νύφη ἔμμεσα τήν ὑπεροχή τοῦ γαμβροῦ.

Τό βράδυ ὁ ἄνδρας θά πάη μόνος του στό κρεβάτι ἢ στο δάπεδο πού τοῦστρωσε ἡ μάνα του νά κοιμηθῆ.

Ὅταν πέσουν ολοῖ στο σπίτι ἡ νύφη ρωτᾷ τήν πεθερά:

-Ἐγώ μάνα ποῦ θά κοιμηθῶ;

-Ἐκεῖ παιδί μ' τῆς λέει καί δείχνει στό παρακείμενο δωμάτιο πλάι τοῦ ἀνδρός της.

Τό πρωί ἡ πεθερά μόνη της θά σηκώση τά σκεπάσματα ἐφ' ὅσον ὑποψιάζεται ὅτι ἡ νύφη ἴσως νά μὴν ἦτο κόρη. Ἡ νύφη ρωτάει:

-Νά τά σ'κώσω μάνα τά σκεπάσματα;

-Ὅχι παιδί μ' , μή κουράζεσαι θά τά σ'κώσω ἐγώ.

Έάν δέν ἔχη ὑποψίες , τῆς λέγει:

-Σήκωσ'τα παιδί μ'.

Τό ἐρχόμενο Σάββατο θά γίνουν τά "πιστρόφια". Ὁ
γαμβρός,ή νύφη ὁ νουνός καί λίγοι συγγενεῖς (πάντοτε περιττός
ἀριθμός) θά ἔλθουν στό σπίτι τοῦ πατέρα τῆς νύφης καί τήν Κυριακή
τό ἀπόγευμα ἤ τήν Δευτέρα τό πρωί θά
ἐπιστρέψουν πάλι στό σπίτι τους.

Β' Παραδόσεις

1 Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη.

- *“Τό Μάρκο τόν ἔφαε ἡ γρουσουζιά. Οἱ γκρίνιες οἱ πολλές τῶν καπεταναίων. Τό κακό ἔγινε ὅπως θά σᾶς πῶ παρακάτ’.*

Ὁ πασιᾶς εἶχε 12 ταμπούρια (συντάγματα) ψηλά στό Καρπενῆσι κι ἄν ἔπεφτε τόν κατήφορο θά τά ἔκανε γυαλί τό γραῖκι. Πῆρε ὁ Μάρκος τά παλληκάρια τ’κι ὄλο τό μονοπάτ’, περπάτα ἐ νά τόν προφθάση. Κόντευαν νά φθάσουν στά Λειβαδάκια. Στό δρόμο πού περπάταγαν πετάχθηκε μπροστά στό Μᾶρκο ἀπό τή μιά μεριά στην ἄλλη τοῦ δρόμου ἕνας λαγός. Πίσω τ’ ἐρχόταν ὁ Μπουζούκης ἀπ’ τήν Κρασιά, ἕνα ἀπ’ τά πιστά παλληκάρια τ’.

-Κακό νισιά ν’, (σημάδι) Μᾶρκο μ’ τοῦ λέει.

Ὁ Μᾶρκος τό , κατάλαβε ἀλλά δέν ἤθελε νά τό δείξη.

-Μᾶρκο Μπότσαρη, ὀρέ, ὅταν κινάη δέν γυρίζ’ πίσω τοῦ εἶπε δυνατά. Σταμάτ’σαν τό βράδυ πίσω ἀπό τά Λειβαδάκια. Τό βράδυ ἔκαναν τρία γιουρούσια. Στό πρῶτο πιάσαμε μερικούς αἰχμαλώτους. Στό

δεύτερο πάλι τό ἴδιο. Στό τρίτο σκοτώθ'κε ὁ Μᾶρκος. Προτοῦ
ξεψυχῆσ'λέει στά παλληκάρια τ'.

-Τώρα παιδιά ἐγώ σκοτώθ'κα, ἀλλά ἐσεῖς τό ἔργο π' ἀρχίσαμε νά
μὴ τ' ἀφίσετε.

Ἔπειτα ἔγειρε τό κεφάλι τ' καί ξεψύχησε. Τόν πῆγαν στό
Μεσολόγγι καί τον ἔθαψαν.

Ἀφηγητής: Ἄπ. Σάββας , ἡλικίας 83 ἐτών, ἀγράμματος, ἐκ
Καναλλακίου Πρεβέζης.

2 Ο χαλασμός του Φαναρίου από τους Τουρκαλβανούς Τσιάμηδες
τόν Αύγουστο του 1943.

Οί Τσιάμηδες τήν Άνοιξη του 1943 ύποβοηθούμενοι από τά καταλεκά στρατεύματα των Γερμανών ήρξισαν έκβιασμούς και δολοφονίες τών προϋξόντων και ιερέων τής περιοχής γιά νά κάνουν τούς προέδρους τών χωριών νά υπογράψουν δηλώσεις πού νά λέγουν ότι επιθυμοϋν νά ύπαχθούν στό άλβανικό κράτος.

Τόν Ιούλιο ό καπετάν Μπαλούμης από τό Σπαδοράτι δολοφόνησε τόν άρχηγό τών Τσιάμηδων τόν Γιασίν - Γιασίτ - Σατίχ είς αντίποινα και δημιούργησε τήν πρώτη έλληνική άντάρτικη ομάδα γιά αντίποινα κατά τών Τσιάμηδων. Τήν προΰξι αυτή του Μπαλούμη ό λαός τήν τραγούδησε σαν μαγάλο ήρωισμό μέ τό παρακάτω τραγούδι:

“Τό μάδαταν τί έγινε στό πάλιο-Πούσι στό Σπαδάρι
σκοτώσαν τόν Γιασίν - Γιασίτ - Σατίχ τής Τσαμουριās ζαγάρι
(έπωδός) Καπετάν Βασίλ’ Μπαλούμη σκότωσες ένα γουρούνι (δισ).

Ό Βασίλης μας νά ζήση Τσιάμηδες πολλούς θά ψήση.

Κι αν σφάξανε εννιά ψυχές κι αυτό τόν παπά-Σπύρο

Γιασινίς δέν ξαναγυρνάει, τόν φάγανε τό σκύλο.

(Έπωδός) Καπετάν Βασίλ’ Μπαλούμη σκότωσες ένα γουρούνι.

Ό Βασίλης μας νά ζήση Τσιάμηδες να ψήση.

*Κατ' ἀπαγγελίαν Λουᾶ Τριάντη, ἡλικίας 45 ἐτῶν, ἐπαγγέλματος
ὀργανοπαίκτου μέ γραμματικὰς γνώσεις Γ' τάξεως Δημ. Σχολείου,
ἐκ Καναλλακίου Πρεβέζης.*

3 Άπό τό έπαναστατικό κίνημα τών κατοίκων τοῦ Φαναρίου κατά τούς Βαλκανικούς πολέμους τοῦ 1912 καί 1913.

Οί κάτοικοι έπαναστάτησαν καί έξεδίωξαν τούς Τούρκους εκείθεν τοῦ Ἀχέροντος όπου καί ώχυρώθηκαν εἰς τρία ὄχυρά σημεῖα, στόν Ἄη-Γιάννη, στή Γλυκή καί στό Κάστρί. Ἐκ τών ὄχυρῶν αὐτῶν διεπεραιώνοντο ἀπό τήν γέφυραν ἤ ἀβαθῆ σημεῖα τοῦ Ἀχέροντος καί ἀφοῦ ἐλεηλάτουν τά χωρία ἔφετον πῦρ εἰς τάς οἰκίας των καί ἀνεχώρουν πρῖν τούς προλάβουν οἱ ἐξ ἄλλου σημείου ἐπερχόμενοι κατ' αὐτῶν ἀντάρτες. Τοῦτο ἠθέλησαν μίαν πρωίαν νά κάμουν καί στό Καναλλάκι. Εἰσῆλθον τά χαράματα χωρίς νά τούς ἀντιληφθῆ κανεῖς στό χωριό, ἀλλ' ὅπως λέγει τό τραγούδι αἰφνιδιάσθησαν ἀπό τούς ἐντός τοῦ χωρίου κρυπτομένους ἀντάρτας.

-Κίν' σαν οἱ ἀγάδες κι ὅλη ἡ Ἀρβανητιά
νά πᾶν στό Καναλλάκι νά βάλουνε φωτιά.
Ἐκ' ἦταν Σωτήρ' Τζίμας μ' ἐξήντα-δυό παιδιά
σάν κάνουνε καί βγαίνουν σάν τ' ἄγρια θηριά
τούς πῆραν κυνηγῶντας σάν τά παλιοσκυλιά
τούς πέφτουν οἱ φλοκάτες κι ὅλα τά ἄρματα
κι ὁ Χαμίτ μπέης φωνάζει γι' Ἀλάχ σῶσε μας
Ὁ Χαμίτ μπέης νομίζει ἐνενῆντα ἐπτά
πού πάει στήν Καμαρίνα νά σφάξη τά παιδιά.
Τώρα εἶναι Βενιζέλος, μ' ὅλη τή συντροφιά
πῆραν τό Μπεζιάνι κι ὅλα τα Γιάννενα
καί βάλανε τούς Τούρκους μέσα στό τηγάνι.

Πῆραν τή Σαλονίκη, πῆραν τή Λιαπουργιά
πῆραν καί τό Φανάρι κι ὅλη τήν Τσαμουργιά.
Στόπα Τοῦρκε μή μιλάς γιατ' τό ξύλο πού θά φᾶς
γιατί γρήγορα μέσ' τήν κόκκινη μηλιά θά πᾶς.

Ἀφηγητής: Ἀδάμ Κόττης, ἐτῶν 55, ἀγράμματος γεωργός, ἐκ
Καναλλακίου.

4) Ένδυμήσεις από τάς διδαχάς τοῦ πάτρο-Κοσμᾶ (Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ).

-----.....-----

α) Στήν Πόλι μέ κόκκινα γένεια.

“Ἐκεῖ κατά τό Τεπελέν’, ψηλά στήν Ἀρβανητιά ἔκατσε ὁ καλόηρος σ’ ἓνα κάμπο νά κηρύξ’. Μαζεύτηκε κόσμος πολὺς νά τόν ἀκούσ’ν. Πιό πέρα βόσκα’ ἓνας γαλαδάρ’ ς ἓνα κοπάδ’ γελάδια. Ὁ γελαδάρ’ ς ἦταν ὁ Ἀλῆς, μικρό παιδί τότε.

- Ἄς πεταχτῆ ἓνας, λέει, νά μοῦ φέρ’ ἐδῶ τόν γελαδάρ’.

Πῆγε κάποιος κοσῆ καί τόν ἔφερε μπροστά τ’.

-Ἐσένα, παιδί μ’, τοῦειπε, μιά ὥρα νά σοῦ πές’ στά χέρια σ’ ἓνα μεγάλο κοπάδ’, πού θά πᾶς κι ἐσύ στήν πόλ’ μέ κόκκινα γένεια!

Πέρασαν ἀπό τότε χρόνια πολλά. Ὁ Ἀλῆς ἔγινε πασάς, χωρίς νά μάθ’ ὅτι τόν ἔκοψε τόν καλόηρο στό Τεπελέν’ ὁ Κούρτ-πασᾶς. Ὅταν τόν ἔκανε ὁ Σουλτάνος φερμανλῆ κι ἔφουασε ὁ στρατός τ’ στήν Καλαμπάκα, τότε ὁ Ἀλῆς σκέφτηκε νά ρωτήσ’ τόν καλόηρο τί θά γίν’, τί νά κάν’. Ἐστειλε δικούς τ’ ἀνθρώπους νά τόν ρωτήσουν, ἀλλ’ ἐκεῖν’ γύρισαν καί τοῦειπαν ὅτι τόν ἔχ’ χαλάσ’ ἀπό καιρό ὁ Κούρτ-πασάς. Στενοχωρέθ’ κε τόσο πολὺ, πού πάει στόν τάφοτ’ ἀπάν’ κι ἔκλαιψε. Τότε θυμήθηκε τί τοῦειπε ὅταν ἦταν ὁ Ἀλῆς γελαδάρ’ ς, κι ὅπως εἶπε ἔγινε”

Σημ. Τό γεγονός αυτό τό αναγράφει καί ό βιογράφος τοῦ πατρός Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὅτι συνήντησε τόν Ἀλή μικρόν μπέη ἀκόμη καί ἐπροφήτευσεν ὅτι θά γίνη μιά ἡμέρα μέγαν πασάς καί θά ἔχη αὐτό τό ἄσχημο τέλος.

β) Ο ψευτοσύνορας

Όταν τελείωσε ο πατρο-Κοσμάς τή διδασκαλίατ' στό Χαρκαλιά, έστρωσαν όλ' να φάν ο καθένας ό,τ' είχε φέρ' μαζί τ'. Πήγαιναν ένας - ένας νά τά βλογήσ' πρώτα ο καλόηρος. Πήγε κι ένας Στύλος άπ' τή Φτίνα μιά τσαντήλα τυρί. Σταμάτ' σε, τό κύτταξε λίγο και τούειπε.

- Δώσ' μ' τό μαξαίρ' σου.

Του τό δίν' και σκίζ' τή τσαντήλα μέ τό τυρί στή μέσ'. Τί νά ίδουν!

Δύο μεγάλα σκουλήκια πετάχτηκαν από μέσα.

- Στό κοπάδ' σου, τούειπε, έξ' 5 δυό κριάρια κλεμμένα. Νά τ' άπολύσ' 5 γρήγορα.

- Μά θά χαθοῦν είπε 'κεινος.

- Όχι δέ χάνονται, τ' άποκριθ'κε.

Τ' άφ' σε τήν άλλη μέρα και πήγαν μοναχά τ' 5 στό κοπάδ' τους.

Άπό τότε σταμάτ'σε κι αυτός κι άλλ' νά κλέβουν".

γ) Πώς διέφυγεν απόπειραν δολοφονίας.

“ Όταν έφθασαν στά μέρ’ τής Παραμυθιάς, είδαν οί Τοῦρκ’ νά πηγαίν’ ὅλος ὁ κόσμος κοντά τ’ καί νά τόν προσκυνάη σά βασιλιά. Φοβήθ’ καν μή σκώσουν οί Ρωμιοί κεφάλ’. Ὁ Ἀξμέτ - Ντῆνος ὁ Ἀγάς, κάλεσ’ ὅλους τούς Τούρκους καί τσ’ εἶπε νά τόν σκοτώσ’ κάποιος κρυφά. Κανένας ὅμως δέν δέλησε γιατί φοβοῦνταν.

- Θά πάω τότε μονάχος μ’ τσ’ εἶπε ὁ Ἀχμέτ.

Πῆρε δύο ὑπηρέτες του καβάλλα στ’ ἄλογα τόν έφτασαν στό Νιοχώρ’.

Στό σπίτι’ εἶχε ἀφίσ’ τή γφναίκα έτοιμόγενν’ μέ πόνους, σέ κακό χάλ’, γιατί δέν μπόρεγε νά γεννήσ’. Ὁ καλόηρος ὅταν τσ’ εἶδε ἀπό μακριά κατάλαβε, έτρεξε μπροστά, τσ’ χαιρέτ’σε κι εἶπε:

- Καλῶς ὠρισως μεγάλε ἄρχοντα τοῦ τόπ’ μας. Νά σοῦ ζῆσ’ τ’ ἄρχοντοπαίδ’ πού γένν’ σε ἡ γφναίκα σ’ καί τό μουλαράκ’ πού γέννησ’ ἡ μούλα σ’.

Ἀπόρεσ' ὁ Ἀγάς πῶς τόμαθ' ὁ καλόηρος κι ἔστειλ' ἕνα ὑπηρέτ'
στήν πόλ' γιά νά μάθ' τήν ἀλήθεια. Ὁ ὑπηρέτ'ς πῆγε καί γύρισε
καί τοῦειπε τά ἴδια.

Τόν φχαρίστησε μετά ὁ Ἀγάς γιά τά συχαρήκια καί τοῦδωσε γραφή
διατα' ἢ νά μὴν τοῦ κρίν' κανένας”.

Ἀφηγητής: Ἄθαν. Μπόξτης ἐκ Σκεπαστοῦ ἐτῶν 73,
ἀγράμματος, γεωργός.

5) Περί τῆς ὀνομασίας “Σούλι”

“ Στά πρώτα χρόνια τῆς σκλαβιάς, σέ τοῦτα τά μέρη κατά τό Μαργαρίτι καί τήν Παραμυδιά γίνονταν πολλοί Μωαμεθανοί, πολλές φορές καί χωριά ὀλόκληρα. Ἄλλοι νά μή χάσουν τά κτήματα καί τά ζῶα τους, ἄλλοι νά γίνουν ἀγάδες κι ἄλλοι ἀπό παρακίνησι, γιατί ἔγιναν οἱ συγγενεῖς τους.

Στό χωριό τό Τουρκοπάλουκο ἦταν δύο ἀδέρφια κι ὁ μεγαλύτερος μιά μέρα τούρκεψε. Ὁ μικρότερος μέ κανένα τρόπο δέν γίνονταν. Προσπάθησε μέ τό καλό ὁ ἀδερφός τ’, οἱ συγγενεῖς τ’, μ’ αὐτός τίποτε. Μιά μέρα τόν ἔπισαν μέ τό ζόρι καί τόν ἔκαναν - ξέρω γώ μέ ποιό τρόπο - Τοῦρκο.

Τόν εἶπαν Σούλη. Ἀπό τότε ὅλοι τόν φώναζαν Σούλη κι αὐτός ἀπ’ τή ντροπή τ’ ἔφυγε ἕνα πρωῖ στά βουνά τοῦ Σουλιοῦ. Ἐκεῖ βρῆκε κι ἄλλους κρυμμένους κι ἀνταμώθηκαν. Μιά νύχτα τούς παίρν’ ὁ Σούλ’ ς κι ἔρχονται κρυφά στό Τουρκοπάλουκο, ἀπ’ ἔξω στό σπίτ’ τ’ ἀδερφοῦ τ’. Τοῦ φωνάζ’ νά βγῆ γιά νά τόν δῆ τάχατες, ἐπειδή περνοῦσ’ ἀπ’ ἐκεῖ, ἐκεῖνος βγῆκε μέ χαρά γιά νά ἰδῆ τόν ἀδερφό τ’ ὕστερ’ ἀπό τόσα χρόνια.

Ὁ Σούλ’ ς τόν τράβηξε μέ τά λόγια λίγο παρακάτ’. Ἐκεῖνος δέν κατάλαβε καί πῆγε. Τόν πιάν’ ὁ Σούλ’ ς μέ τήν παρέα τ’, τόν

σφάζ' καί τόν κάν' κομματάκια. "Υστερα τά κομμάτια τά τσίτησαν
ένα - ένα στά παλούκια άπ' τση φράχτες κι έφυγαν όλ' τή νύχτα.

"Όταν ξημέρωσε είδε ό κόσμος τά κομμάτια στά παλούκια κι
έμαθεν όλοι κι όλα τά γύρω χωριά τί έκανε ό Σούλ' ς στόν άδερφό
τ'. Κι άπό τότε τό χωριό τόλεγαν Τουρκοπάλουκο καί τά βουνά πού
κρύφτηκε ό Σούλ' ς "Σούλι".

Τόειπαν, τα ξανάπαν κι έτσ' βγήκε τ' όνομα καί στό Σούλι
καί στό Τουρκοπάλουκο.

Σημ. Η λέξις Σούλς εις τήν άλβανικήν σημαίνει ύψηλός, λεβέντης.

Άφηγητής: Γεώργιος Παππᾶς, έτῶν 62, εκ Καναλλακίου, γεωργός.

Β' τάξεως δημ. Σχολείου.

Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ι. Ο κλέφτης και ἡ μάνα του

Όλες οἱ μάνες τοῦ χωριοῦ, ὅλες εὐχές τούς δίνουν
κι ἐμένανε μανούλα μου βαρεία μέ καταριέσαι.

- Κλέφτης νά πᾶς παιδάκι μου, νά κάνης μετερίζια
στή Γκιώνα καί στόν Ὀλυμπο.

Κατ' ἀπαγγελίαν Νικολάου Ράπτη ἐκ Σκεπαστοῦ, ἐτῶν 52,
γεωργοῦ, μέ γραμματικάς γνώσεις τῆς Δ' τάξεως τοῦ δημ.

Σχολείου.

2. Ὁ θάνατος τοῦ Κιτσαντώνη

Τοῦρκοι βαστάτε τ' ἄλογα λίγο νά ξανασάνουν
νά χαιρετήσ' ὁ Αντώνης τά βουνά καί τίς κοντοραχοῦλες
καί σεῖς Τζουμέρκα κι Ἄγραφα, λημέρια τῶν κλεφτῶνε,
ἐσᾶς ἀφίν' Αντώνης μαρτυριά, ἐσᾶς ἀφίνει λόγο
ἐγνοια νά μῶχετε τό παιδί, γράμματα νά τό μάθετε.

.....

Ἀφηγητής: Ἀπόστολος Σάββας, ἀγράμματος, ἐκ Καναλλακίου, ἐτῶν

3. Του Κιτσαντώνη

- Αντώνη μου τί στέκεσαι, τ' εἶσαι συλλογισμένος;
- Παιδιά μου μή μέ βιάζεται καί θά σᾶς ομολογήσω
Ἐψές μοῦρθαν τά γράμματα ἀπό τό γερο - Δῆμο
κι ἀπόξω λέει τ' ἀπόγραμμα καί μέσα λέει τό γράμμα,
μοῦ πῆραν τή γυναίκα μου καί τό μοναχογιό μου
ὁ Βέλη - Γκέκας τό σκυλί τό ἄπιστο ζαγάρι.

Κατ' ἀπαγγελίαν Χρήστου Ράπτη ἐκ Σκεπαστοῦ, γεωργοῦ,
ἀγραμμάτου, ἐτῶν 63.

4. Πολιορκία τ' Άλῆ Πασᾶ ἀπό τό Σουλτάνο

- Άλῆ πασιᾶ τί μ' ἀργησες νάρθῆς νά προσκυνήσεις
σ' ἐμένα πρέπουν τ' ἄρματα, τοκάρια¹, βραγκαλίδια.
- Μένα μέ λέν' Άλή πασιᾶ μέ λέν' Άλή – μπαρούτη,
δώδεκα χρόνους πολεμῶ μέ τόν σουλτάν' Μαχμούτη.

- Νά σηκωθῆς Άλή - πασιᾶ νά πᾶς στό Τεπελένι.
- Δέ σ' κώνομ' ἀπ' τά Γιάννινα τό κεαμέτ² νά γένη.

- Βαστᾶτε Τοῦρκοι τ' ἄλογα λίγο νά ξανασάνουν
νά χαιρετήσω τά βουνά, τά κλέφτικα λημέρια.

Σημ. 1 ἀσήμια, 2 τό χειρότερο.

Ἀπαγγελία Ν. Μποαρμπαρούση σκηνίτου ἐκ Πίνδου, ἡλικίας 80
ἐτῶν ἀγραμμάτου.

5. Ο θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Ὁ Νότης ἐτραγούδαε στοῦ Μάρκου τό κεφάλι

- Γιά σήκ' ἀπ' αὐτοῦ Μᾶρκο μου καί μή βαρειά κοιμᾶσαι
σέ καρτερεῖ ἢ συντροφιᾶ νά κάνης τό τερτίπι[†]
- Ἄφ'σε με, μπάριμπα, ἄφ' σε με, ἄφ' σε με τόν καημένο
γιατί τό βόλι εἶναι φαρμακερό καί ἡ πληγή μεγάλη.

.....

Ἀφηγητής: Ἀπ. Σάββας, ἐκ Καναλλακίου, ἀγράμματος, ἡλικίας 83
ἐτῶν.

Τό τραγούδι αὐτό ἀναφέρεται στό θάνατο τοῦ Μάρκου Μπότσαρη
καί εἶναι μοιρολόγι.

Σημ. I πολεμικό σχέδιο.

6. Τοῦ Μεσολογγίου

Μωρέ βουνά τῆς Κατοχῆς, βουνά τοῦ *ηρομέρου
βαστάτε νά βαστάξωμε τό φετινό χειμῶνα.
Ὁ βάλτος ἐπροσκύνησε κι ὅλο τό Ξηρομέρι
τό Μεσολόγγι τό μικρό αὐτό δέν προσκίψνάει
γιατ' εἶναι ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης κι ὁ Ὀδυσσεύς Ἄνδρουῦτσος.

Κατ' ἀπαγγελίαν Χρ. Ράπτη ἐκ Σκεπαστοῦ, ἀγραμμάτου, γεωργοῦ,
ἡλικίας 63 ἐτων.

7. Τοῦ Παύλου Μελαῖ

Παῦλος Μελαῖς (καημένε Παῦλε) ξεκίνησε (δὶς) ἀπ' τῆ Μακεδονία
ἔχει συντρόφους (καημένε Παῦλε μου) διαλεχτούς (δὶς) καί ὅλα
παλληκάρια

Πηγαῖναν γιά τήν Καστοριά (ἄϊνψε μωρέ λεβέντες)(δὶς) πῶταν μιά
κρύα βρύση

Πᾶν τά κορίτσια (καημένε Παῦλε μου) γιά νερό (δὶς) κι οἱ ἔμορφες
νά πλύνουν

- Καλά κορίτσια τῆς Καστοριάς ἐλάτε παρακάτω
κάτι νά σᾶς ρωτήσωμε (δὶς), κάτι νά σᾶς εἰποῦμε.

Μήν εἶναι Τοῦρκοι, (καλά κορίτσια) στά χωριά (δὶς) μήν εἶν'
μπουλούμ' πασάδες.

- Ποιος εἶσαι σύ (ἄϊντε μωρέ λεβέντη) πού μᾶς ρωτᾶς (δὶς), κρυφά
μᾶς κουβεντιάζεις

- Ἐγώ' μαι Παῦλος (καλά κορίτσια) ὁ Μελαῖς (δὶς) ὁ Παῦλος ὁ
λεβέντης.

- Ἐδῶ' ναι Τοῦρκοι στά χωριά (μωρέ λεβέντη) (δὶς) εἶναι μπουλούμ'
πασάδες.

Σημ. Μοῦ τό τραγούδησε ὁ Νικόλαος Γκούβας, ἐκ Καναλλακίου,
ποιμῆν, ἀγράμματος, ἐτῶν 55.

8. Τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγῶνων τοῦ 1912-13

Ἀπόψε εἶδα μανούλα ἓνα ὄνειρο(ν)
ἀπόψε εἶδα ὄνειρο πῶς πᾶμε γιά τόν πόλεμο.
Δεν κλαίω ἐγώ μανούλα μου τόν πόνο μου
δέν κλαίω ἐγώ τόν πόνο μου γιατί δέν πάω μόνος μου
πηγαίνομ' ὅλα τά παιδιά γιά τήν λεψτεριά.
πηγαίνομ' ὅλα τά παιδιά νάφέρωμε τή λευτεριά.

Σημ. Μοῦ τό τραγούδησε ὁ ποιμὴν Νίκ. Γκούβας ἐτῶν 55
ἀγράμματος ἐκ Καναλλακίου.

9. Ο σκλάβος

Παρηγοριά ἔχ' ὁ θάνατος καί λύπη ἔχ' ὁ χάρος
καί ζωντανός ὁ χωρισμός παρηγοριά δέν ἔχει.

Τρεῖς μέρες ἤμουν νιόγαμπρος, δώδεκα χρόνους σκλάβος
μέσ' στά καράβια, στό γιαλό, στή θάλασσα νά πλέω
καί μιὰ μερούλα Κυριακή κατά τό μεσονύχτι
ἀρχίνησα νά τραγουδῶ, ἀρχίνησα νά κλαίγω.

Κι ὁ καπετάνιος τ' ἀάκουσε κι ἐστάθη τό καράβι.

- Το ποιός εἶν' αὐτός ὅπ' τραγουδεῖ, τό ποιός εἶν' αὐτός ὅπ' κλαίει
ἂν εἶναι ἀπ' τούς δούλους μου θά τόν ἐλευθερώσω.

Ὦρα καλή σου μάτια μου καί στό καλό νά πάγης.

Στό δρόμο ν' ὅπου πάγαινε στό δρόμο πού πηγαίνει

σταυρώνει ἕνα γέροντα ὅπου κλαίει

- Καλημερά σου γέροντα. - Καλῶς τον τόν λεβέντη.

- Το τίνος γάμος γένεται στό δόλιο τό χωριό μας;

- Παντρεύεται ἡ νύφη μου καί παίρνει τόν οχτρό μου.

Ἴσια στό γάμο τράβηξε μέσα στήν ἐκκλησία

.....

- Καλημερά σας κύριοι. - Καλῶς τον τόν λεβέντη.

- Καλή σειρά δέν ἔχετε τόν ξένο δέν τιμᾶται

κι ἀπλῶνει τό χεράκι του νά τό φιλήσ' ἡ νύφη

κι ἡ νύφη τόν ἐγνώρισε κι εὐθύς τόν ἀγκαλιάζει.

.....

- Πάψ' τε παπάδες τά χαρτιά, πάψ' τε καί τά βαγγέλια

τοῦτος εἶν' ὁ ἄντρας μου, τοῦτος εἶν' ὁ καλός μου

Άπαγγελία. Ν. Μποαρμπαρούση, σκηνίτου ἐκ Πίνδου, ἐτῶν 80,
ἀγραμμάτου

10. Ὁ μελλοθάνατος

Ἔβγα μανούλα νά μέ δῆς καί νά μέ καμαρῶσεις
τό πῶς μέ πᾶν οἱ Ἀρβανητάδες
μέ τά λιθάρια στό λαιμό, τά σίδερα στά χέρια
πᾶνε νά μέ κρεμάσουνε στῆς Αἴγινας τά πεῦκα.
Ἔβγα μανούλα νά τούς πῆς, νά τούς παρακαλέσης
νά μή μέ πᾶν ἀπό χωριά μάηδ' ἀπό πολιτεῖες
γιατ' ἔχω ἐχθρούς δά χαίρωνται, φίλοι νά μέ λυποῦνται.

Κατ' ἀπαγγελίαν Χρήστου Ράπτη ἐκ Σκεπαστοῦ, ἀγραμμάτου, ἐτῶν
63, γεωργοῦ.

11. Ἡ κυρά - Φροσύνη

Σημ. Δέν ἔχει σχέσι, ὡς φαίνεται μέ τήν κυρά Φροσύνη τῶν Ἰωαννίνων.

Ἐνα Σαββάτο βράδυ, μιά Κυριακή πρωί
ξημέρωσ' ἡ κυρά - Φροσύνη μ' ἕνα μικρό παιδί.
Παπάδες κι ἀζάδες κι ὄλ' οἱ γραμματικοί
μαζεύτηκαν ἐκεῖ νά κάνουνε τή σύνταξι
γιά τό μικρό παιδί.

- Πές μας κυρά Φροσύνη ποῦ τόβρες τό παιδί.
- Ἀπό τόν ἄνδρα τόχω, λεβέντες, τό παιδί
καί τό βαστάω στά χέρια δέ μ' ὀρχεται ντροπή.

Κατ' ἀπαγγελίαν. Ἰωσήφ Κουρούπη ἐκ Κρουοπηγῆς, μυλωνᾶ χωρίου
Σκεπαστοῦ, ἐτῶν 46, ἀγραμμάτου.

12. Τό μοιρολόγι τῆς βλάχας στό δολοφονημένο ἄνδρα της

Μιά βλάχα μιά ξηρομερή, μιά ζηλεμένη κόρη
παίρνει τά ὄρη σκούζοντας καί τά βουνά ρωτῶντας.
- Μήν εἶδατε τόν Κωνσταντῆ, τόν Κῶτσο τό λεβέντη.
- Εψές, προψές τόν εἶδαμε σέ βλάχικο καλύβι,
μοῦρα πουλιά τόν τρώγαμε κι ἄσπρα τόν τριγυροῦσαν
κι ἕνα πουλί θαλασσινό καθόταν στό κεφάλι.

Ἀφηγητής. Νικόλαος Παπᾶς, ἀγράμματος βοσκός, ἐτῶν 60, ἐκ
Κναλλακίου.

Δ' Εὐτράπελοι διηγήσεις

Ι. Τό πάθημα τοῦ τσοπάνου

Μαζωχτήκαμεν ἓνα μεσημέρι στή γκορτσιά τ' Ἀντρία πεντ' ἕξη τσομπαναραῖοι. Ὁ Ναστάσ' Γιάννος εἶχε ντσομπάνο τό Ντέμο ἀπ' τή Νάσιαρη. Θάταν 25 γιά 30 χρόνια. Στρίψαμε τσιγάρο, ἔβγαλα κι ἐγώ τόν προόβολο μ' κι ἄναψα τήν ἴσκινα. Πέρασε λίγη ὥρα μέ τῶνα καί μέ τ' ἄλλο. Γιά μία στιγμή ἔκανα πώη τόν ἔχασα τόν προόβολο κι ἔψαξα νά τόν βρῶ.

- Μπα , ποῦ πάει ὁ προόβολος; Για κυταξ' τε μπάς καί τόν ἔχ' κανένας σας ἀπό κάτ'.

Κυττάξανε, ἀλλά ποῦ ὁ προόβολος. Ὁ Ντέμος εἶπε ὁ Νάσιο – Γρηγόρ' ς ἄναψε τελευταίος. Αὐτός εἶπαν κι οἱ ἄλλοι. Κολληθήκαμε ὅλοι σ' αὐτόν.

- Μά τί λέτε ἐγώ στόν ἔδωσα

- Ὅχ' δέν μ' τόν ἔδωσες, ἐσύ τόν ἔχ' ς.

Ὁ· ἐσύ, ὅχ' ἐγώ, φτάσαμε στ' ς ὄρκους. Εὐαγγέλιο δέν εχαμε κι εἶπαμε νά φιλήσωμε μιά κουλούρα ψωμί, ἀλλά μέ δεμένα τά μάτια γιά νά μή φαίνεται ὅτ' εἶν' κουλούρα. Φίλησα ἐγώ πρῶτος κι εἶπα.

- Ἐγὼ δὲν τό πῆρα τ' ὀρκίζομαι, ἀν τό πῆρα νά στραβωθῶ ὅπως τῶρα.

Ἔτσ' εἶπαν κι ἄλλοι. Ἦρθε τελεψταία κι ἡ σειρά τοῦ Ντέμου. Ἐκεῖνος ντόμπρος ὅπως ἦταν, δὲν ἔφερε ἀντίρρηση. Τοῦδεσαν τὰ μάτια κι ἦταν ἔτοιμος νά ὀρκιστῆ. Ὁ Θωμᾶ - Γιώργ' ς τραβάει τὴν κουλούρα καί σιγά ξαπλών' ἀνάσκελα καί ἀντί γιὰ τὴν κουλούρα φίλησε τὸν γόλο του. Τὰ γέλια πού κάναμ' ἐκείνη τὴν ἡμέρα δὲν λέγονται.

Ἀφηγητής ὁ Γ. Παππᾶς, ἐτῶν 63 ποιμὴν ἐκ Καναλλακίου, Τῆς Β' τάξεως τοῦ δημ. Σχολείου.

2.Γιατί γκαρίζ' ό γάϊδαρος

Νά γιατί γκαρίζ' έτσι.

Είπαν σ' ένα γάϊδαρο ότι παντεύτηκαν όλες οι γαϊδάρες και έβαλε τά κλάματα. Γκάριξε πολύ. "Υστερα από κάμποση ώρα πέρασε κάποιος και τό ρώτησε.

- Τ' έχ' ς και γκαρίζεις.

- Μοῦπαν ότι παντερύτηκαν όλες οι γαιδοῦρες είπ' ό γάϊδαρος.

- 'Εμεινε μιά άνύπαντρη τοῦπ' εκείνος.

Τότε χαμήλωσε σιγά - σιγά τό γκάρισμα και σταμάτ' σε. Γι αυτό από τότε σταματάει λίγο - λίγο τό γκάρισμα.

Άφηγητής. Γεώργ. Παππᾶς, εκ Καναλλακίου, γεωργός, έτών 64 τῆς Β' δημ. Σχολείου.

3. Ο ήγούμενος μέ τσή δυό καλόγρηες

Ένας 'γούμενος τῆς κακῆς ὥρας, στό μοναστήρ' τ' εἶχε δυό καλόγρηες. Για να μή τόν καταλαβαίν' οἱ ἄλλοι οἱ καλογῆρ' ποιά φωνάζ' τό βράδ' νᾶρθ στό κελί τ' τή μιὰ τήν ἔλεγε Παλιά Διαθήκη καί τήν ἄλλη Καινή Διαθήκη. Ὁ Δεσπότ' ς ἦταν τέτοιος σάν τό 'γούμενο. Ὅταν τόμαθε κινάει κι ἔρχεται στό μοναστήρ'. Τό βράδ' πού πάει στό Δεσποτικό νά κοιμηθῆ στέλν' τό διάκοτ' νά πῆ τοῦ 'γούμενου γιά τήν ἀπαίτησι τοῦ δεσπότ' καί τοῦ λέει θυμωμένος.

- Πές τ' δέν ἀδειάζ', διαβάζεται.

Τρέχ' ὁ διάκος καί τό λέει στό Δεσπότ'.

- Σψῆρε πάλι καί σοῦ δώδ' τήν Καινή Διαθήκη, τοῦ λέει ὁ Δεσπότ' ς.

Πηγαίν' καί τό λέει στό 'γούμενο.

- Πές τ' ἔχω ἄκοπα τά φύλλα.

Εἶδε κι ἀπ' εἶδε ὁ Δεσπότ' ς, ἔπεσε καί κοιμήθηκε.

Ἀγηγητής. Γεώρ. Παππᾶς, ἡλικίας 64 ἐτῶν, ἐκ Καναλλακίου, τῆς Β' δημ. Σχολείου.

4. Ο παππᾶς μέ τά τσαγκανάρια

Σ' ἓνα χωριό παλιότερα εἶχαν τή συνήθεια ὅταν βγάξ' τ' ἅγια ὁ παππᾶς νά τοῦ βάζουν μπροστά μωρά παιδιά νά τά πηδάη γιά νά τούς περάσ' τό μάτιασμα, τό σκέλισμα, ἢ ἄλλ' ἀρρώστεια.

Τότε οἱ παππάδες φόραγαν γουρνοτσάρουχα, σάν τόν ἄλλο κόσμο.

Μιά Κυριακή τοῦ βάζ' μιά μάννα ἓνα παιδί μικρό φασκιωμένο.

Καθώς ὅμως τό σκαπέταε ὁ παππᾶς σκαλών' στή φασκιά ἢ μύτ' ἀπ' τό τσαρούχι τ' καί πάει νά πές' ὁ παππᾶς. Νευριασμένος ὁ παππᾶς γυρίζ' καί λέει στό μικρό.

- Τί νά σοῦ κάνω ὀρέ. Ἔχω στό κεφάλ' αὐτά ἐδῶ τά τσαγκανάρια κι ἀπέ θά σου γάμαγα τή μάννα.

Ἔστερα ξακολούθησε λειτουργία ὁ παππᾶς.

Ἀφηγητής. Γεώργιος Παππᾶς, ἐτῶν 64, ἐκ Καναλλακίου, γεωργός τῆς Β' δημ. Σχολείου.

5. Η τίμια παπαδιά και τό στοίχημα τοῦ παπᾶ

Ἔνας παπᾶς παινεύονταν ὅτ' εἶχε μιά τίμια παπαδιά στ' ἄλλους τούς παπάδες. Οἱ ἄλλοι τούλεγαν:

- Καμιά γυναίκα δέν εἶναι τίμια καί μέ στοίχημα.

Ἄχ' εἶναι, ὄχι δέν εἶναι, ἔβαλαν στοίχημα.

- Ἄν ἡ παπαδιά ἡ δική μ' πάει μ' ἄλλον βάζω στοίχημα τό μουλάρι μου, ἔλεγε ὁ παπᾶς.

Ὁ ἄλλος ὁ παπᾶς ἔβαλε τά δυνατά τ'. Πέσ' ἀπ' ἐδῶ, πέσ' ἀπ' ἐκεῖ τήν κατάφερε κάποτε κι ἀλλόττερα τή τίμια παπαδιά.

- Ἐλα παπᾶ - Γιώργ' τήν τάδε ὥρα στό νεκροταφεῖο, ἀνέβα στό κυπαρίσσο καί θά δῆς. Πάει ὁ παπᾶς καί κρύφτηκε στό κυπαρίσσο. Σέ λίγο ἔρχετ' ἡ παπαδιά. Ὅπως κύτταζε πρὸς τ' ἀπάν' ἀναστενάξε ἀπ' ευχαριστησι.

- Ἄχ παπᾶ μ'.

Ὁ παπᾶς ἀπ' τό κυπαρίσσο νόμισε πῶς τόν εἶδε καί τσῆ φωνάζ'.

- Τί φωνάζ' ἔς μῶρο, στρίγλα. Ἐμένα πάει τό μουλάρι κι ἐσύ μ' ἀναστενάξ' ἔς.

Ἀφηγητής. Γεώργ. Παπᾶς, ἐτῶν 64, ἐκ Καναλλακίου, Β' δημ. Σχολείου.

6. Κάν' σάν τή νύφ' μέ τό κουκί

Πήγαν μιά μέρα στό χωράφ' ή νύφ' μέ τήν πεθερά τ' ς νά βγάλ' ν τά κουκιά. Η πεθερά δέν είχε οότ' ένα δόντ'. Μόλις άρχισαν νά ξεκολώνουν, έβαλε στό στόμα τ' ς ένα κλονί και τό μασοϋσε, χωρίς νά μπορη νά τό κόψ'. Τήν ειδ' ή νύφ' και τήν έπιασ' ή ώρα τ' ς. Νόμισε ότι θά τσή

φάη όλα τά κουκιά και τσ' ειπε:

- Πάμε μάννα νά φύγωμε.

- Γιατί, παιδί μ', ειπ' εκείν'.

Κιν' σαν νά φύγουν. Όταν βγήκαν άπ' έξω άπ' τό χωράφ'.

- Φτοϋ, έκαμ' ή πεθερά και πέταξε τό κουκί άκέρια. Σέ βαρέθηκα τόση ώρα έρ' μο.

- Ά μωρ' μάννα, ειπ' ή νύφ'. Άπ' τήν αρχή ένα κουκί ειχες στό στόμα;

- Ναι παιδί μ', ειπε ή πεθερά.

- Πάμε πάλι μάννα νά ξαναβγάλωμε κουκιά, τσ' ειπ' ή νύφ'.

Πείσμως' ή πεθερά, έφυγε κι εκείνα πούγιναν στό σπίτ'.

Άφηγητής. Βασιλική Φράγκου, έτών 56, άγράμματος, οίκοκυρά, εκ Καναλλακίου.

7. Τά ὄργανα

Τό ντέφι λέει: Ποῦντο, ποῦντο.

Τό βιολί: Νᾶτο, νᾶτο.

Τό κλαρίνο: Ἄπό κάτ' ἀπ' τή ποδιά, ἀπό κάτ' ἀπ' τή ποδιά.

Ἀφηγητής. Λουκᾶς Τριάντης, ὀργανοπαίχτης, Γ' Δημ. Σχολ.
ἐκ Καναλλακίου.

8. Η γριά κι οι κλέφτες

Τρεῖς κλέφτες πῆγαν κάποτε νά κλέψουν τό βόιδι μιᾶς γρηᾶς. Ἀνέβηκαν στήν πόρτα καί κύτταξ' ὁ πρῶτος ἀπ' τήν κλειδαρότρυπα νά ἰδῆ τί κάν' ἡ γρηᾶ ἀκόμα κι ἔχ' τό λψχνάρ' ἀναμμένο. Ἡ γρηᾶ δέν εἶχε κοιμηθῆ ἀκόμα. Κάθονταν στή γωνία κι ἔγνεθε. Περίμεναν, περίμεναν ὡς ὅτ' κοιμηθῆ ἡ γρηᾶ. Κάποτε κι ἀλλότερα νύσταξ' ἡ γρηᾶ καί χασμουρήθηκε.

- Ἄαχα – χούχααα, ἦρθ' ὁ πρῶτος, εἶπε.

Ἔλεγε γιά τόν πρῶτο ὕπνο.

- Αχάα, μέ κατάλαβε, εἶπ' ὁ πρῶτος.

- Νά νυστάξ' ἐγῶ, εἶπε ὁ δεύτερος.

Ξαναχασμουρήθηκε ἡ γρηᾶ.

- Ἄαχά – χού - χάααα, ἦρθ' ὁ δεύτερος, εἶπε, κι ἄρχισε νά γνέθη.

- Ἀχάαα, κι ἐμένα μέ κατάλαβε, εἶπε κι αὐτό.

- Νά ἰδῶ κι ἐγώ, εἶπε τώρα ὁ τρίτος κλέφτης κι ἔσκυψε στήν κλειδαρότρυπα.

Ἦστερ' ἀπό λίγο ξαναχασμουρήθηκε ἡ γρηᾶ.

Ἄαχά – χού - χάααα, ἦρθ' ὁ τρίτος ὁ κουρκοβελεντζᾶς εἶπε πάλι.

- Ἀχάαα, κι ἐμένα μ' εἶδε εἶπε καί τοῦτος.

Σ' κώθ' καν κι ἔφυγαν ἄπρακτοι κι ἔτσι γλύτωσε τό βόιδι.

Ἀφηγητής. Ἀναστάσιος Τσώλης, ἐτῶν 81, ἀγράμματος, ἐκ Καναλλακίου.

Σημ. Ὑπάρχει καί ἄλλη παραλλαγή, κατά τήν ὁποῖαν τήν γρηά τήν βρεῖκαν νά τρώη ψωμί καί τυρί.

- Ψωμί καί τυρί τρώει εἶπαν. Δέν τελειών' ποτέ. Πᾶμε νά φύγωμε.*

Ε. Πράξεις μαγικαί γιά τήν καρποφορία τῶν δένδρων.

1. Ὄταν δέν καρπίζει ἕνα δένδρο τότε ὁ ἰδιοκτήτης τό πλησιάζει ἕνα πρωΐ μ' ἕνα τσεκούρι καί τό χτυπάει στόν κορμό, ἐνῶ τοῦ λέγει:

- Καρπίζ' σ ἢ δέν καρπίζ' σ. Κρατᾶς ἢ δέν κρατᾶς.

Ἐπαναλαμβάνεται τό ἴδιο σέ κάθε χτύπημα.

2. Ὄταν κόβη τά κουκιά στόν κῆπο ὁ (τυφλοπόντικας) ἢ νοικοκυρά μπαίνει στόν κῆπο, πηγαίνει σέ κάθε γωνία αὐτοῦ κι ἀποκόβει τή ζημιά.

- Δέκα ὀκτάδες (π.χ.) μούφαγες μώρ' ὀργισμένο.

Το λέγει τρεῖς φορές καί τήν τρίτη μπήχνει ἕνα ξύλο ἀπό ἀγριοσυκιά.

Ὕστερα μέ τή σειρά περνάει ἀπ' ὅλες τίς γωνίες τοῦ κήπου.

ΣΤ. Παιχνίδια τῶν παιδιῶν

Ι. Η κουταβίτσα

Κάνουν ἓνα κύκλο καθιστά μερικά παιδιά καί λέει πρώτα ἓνα παιδί.

“Έχω μιά σκύλα κουταβίτσα
ἔχεζε, παράχεζε, χίλια σκαφίδια γιόμιζε,
ὅποις κρίνει καί γελάσει
μ’ ἓνα στόμα θά τά μάση.
Τρίγγ, πῆρα τό κλειδάκι μου
καί πάω νά καζαντήσω, στ’ ἀμπέλι τοῦ παπᾶ”.

Όλοι ἀλληλοκυττάζονται, προκαλεῖ διά τῶν χειρῶν, βλεμμάτων ὁ ἓνας τῶν ἄλλον ν’ ἀκουσθῆ ἔστω κι ἐλάχιστα ἢ φωνή τοῦ προκληθέντος γιά νά “χάση”. Όταν ἀκουσθῆ τότε τόν βάζουν νά κάνη διαφόρους πράξεις, φωνάς ζῶων καί ἄλλας πού νά προξενοῦν τό γέλιο σ’ αὐτούς. Μετά “μάννα” γίνεται ὁ ἀμέσως ἐπόμενος.

2. Άγαπῶ - Αγαπῶ

Τό παιγνίδι αὐτό παίζεται ὅπως ἡ κολοκυθιά περίπου κι ἔχει σκοπό νά συλλάβη ὄχι ἀφηρημένο κάποιο παιδί, ἀλλά νά δώσει ἀστεῖα ἀπάντησι, ἢ ὁποία νά ἔχη ὁμοιοκαταληξία μέ τήν προηγούμενη ἀπάντησί του. Λέγει ἡ μάνα τοῦ παιχιδιοῦ.

Μάνα Ἀγαπῶ - ἀγαπῶ

Ὅλοι. Ποῖον ἀγαπάς.

Μάνα. Ἀγαπῶ τό Γιώργο.

Γιώργος. Ποῦ τόν βάζεις.

Μάνα. Σ' ἓνα π.χ. φοῦρνο.

Γιώργος. Κι ἄν πέση.

Μάνα. Νά φάη ἓνα κοῦρο.

Μετά ἀπ' αὐτό λέγει πάλι ἄλλο παιδί ὡς μάνα. - Ἀγαπῶ - 'αγαπῶ κ.ο.κ. Αὐτό προσπαθεῖ νά εἶπη ὅτι τόν βάζει κάπου ἄλλοῦ π.χ. σ' ἓνα πύργο γιά νά πῆ ὕστερα: νά φάη ἓνα ξύλο.

Z. Άραί και φράσεις λεγόμεναι ἐν θυμῷ

1. Πίκα νά σέ βαρέσ'.

2. Γέν' ξοίκ.

3. Νά σέ πιάσ' κακή σιλίπα.

Σημ. Κατάρα κατά παντός ὁ ὁποῖος δηλοῖ ὅτι δέν ἤμπορεῖ νά ἐργασθῆ, διότι νυστάζει (εἰς τήν ἀγγλικήν γλῶσσαν SLEEP: ὕπνος).

4. Ὢ!.....πού νά σέ κάψ' τό κρεμμύδι.

5. Νά σέ πιάσ' κακή ζάλ'.

Σημ. Ζάλη εἶναι ἡ ἀσθένεια τῆς ἀρτηριοσκληρώσεως, ἡ ὁποία φέρνει ζαλάδα.

6. Νά σέ πιάσ' κακιά κολοτέντα.

Σημ. Κολοτέντα ἐννοεῖται ἰσχυρός πυρετός ὁ ὁποῖος δέν ἐπιτρέπει νά σηκωθῆ ὁ ἀσθενής.

Η. Έκφοβισμοί - απαγορεύσεις τῶν παιδιῶν

1. Φύγε ἀπ' ἐδῶ (ἢ μή τό κάν' ς αὐτό), θά σέ φάη ἡ ἀλιαούτζια.

Σημ. Ἀλιαούτζια εἶναι πρόσωπον φανταστικόν μέ ὑπερφυσικάς ιδιότητας πού τρώει κυρίως τά μικρά παιδιά.

2. Ὄταν ἓνα παιδί ἀνακαλύψῃ φωλιά πουλιοῦ μέ αὐγά γιά νά μή τά σπάσῃ τοῦ λένε οἱ μεγαλύτεροί του:

“ Ἐάν τά πιάσῃς θά τά φάη τό φίδι, ἢ θά σοῦ πέσουν τά μαλλιά ἀπ' τό κεφάλι”.

Θ. Εύχαι

1. Γειά σ' κι ἀλήθεια λέου.

Σημ. Λέγεται μετά τό φτέρνισμα.

2. Νά ζήσης καί στά ἑκατό νά πᾶς.

Σημ. Λέγεται σέ ὀνομαστικές ἐορτές.

3. Πτοῦ, δέν τό θέλω, χιλιόχρονο νᾶναι.

Σημ. Γιά τά μωρά νά ἀποφευχθεῖ τό μάτιασμα.

I. Άφορισμοί

I. Τρίτη και Παρασκευή

τά νύχια σου μή κόψης
καί Κυριακή νά μή λουστῆς
ἄν θέλεις νά προκόψης.

2. Δέν κάν' νά σέ 'γίς' μέ τή σκούπα στό σκούπισμα γιατί δέ θά ψηλώσης ἄλλο. Ἄν σέ 'γγίς' τότε πρέπει νά πηδήσης τρεῖς φορές τή σκούπα γιά νά μή σέ πιάσ' τό 'γγίσιμο.

3. Δέν κάν' νά σέ δρουγίσ' (κτυπήση) μέ τ' ἀδράχτι ἐκείνη πού γνέθ', γιατί θά μείν' ς κοντός. Ἄν σέ χτυπήσ' τότε γιά νά μή σέ πιάσ' πρέπ' νά χτυπήσ' κάτου τρεῖς φορές τή δρούγα.

4. Ὄταν λαλήσ' κουκουβάγια στή σκεπή τοῦ σπιτιοῦ κάποιος θά πεθάν' στό σπίτι.

Σημ. Γι' αὐτό καταριῶνται κάποιον γιά ἀδικήματα: "Κουκουβάγιες νά

λαλήσ' ν", διότι οἱ κουκουβάγιες πηγαίνουν καί λαλοῦν στά ἔρημα σπίτια.

Τό ἴδιο πιστεύουν κι ὅταν φέρνη γύρω γεράκι λέγουν τρεῖς φορές:

- "Οουουου πού νά φᾶς τά νύχια σ' καί τά ποδάρια σ'.

5. Τήν Τρίτη καί τήν Παρασκευή μή ψωνίς' ς φόρεμα, οὔτε νά τό κόψ' ς, εἶναι κακό.

Σημ. Ὑπάρχει και μιά αντίθετη ἄποψη στό κόψιμο τοῦ φουστάνιου.

- Τήν Τρίτη θά τό κόψω γιά νά τριτώση στό χρόνο.

6. Μή φυτεύ' ς τσούπρα μ' πικροδάφνη στήν αὐλή σ' γιατί χίλιες πίκρες θά περάσ'ς.

Σημ. Ἔτσι λέγει ἡ μάνα στήν κόρη της, ὅταν θελήσῃ νά φυτεύσῃ πικροδάφνη.

7. Τό σπít' αὐτό ποτέ δέν κάν' προκοπή, ὅσο ἔχει λεῦκα (ἢ καπ' γιά) στήν αὐλή.

ΙΑ'. Προγνωστικά τῶν καιρικῶν συνθηκῶν

Ι. Γιά τόν Μάρτιον μῆνα λέγουν ὅτι:

“ Ὁ Μάρτ' ς ἔχει τή βάβες του. Τρεῖς στό ἔμπα, τρεῖς στή μέσ',
τρεῖς στό ἔβγα”.

Σημ. Βάβες ἐννοιεῖ τίς κακές ἡμέρες μέ βροχές, ἀνέμους καί κρύα.

Ἔχει δηλ. ἐννέα ἡμέρες μέ ἄσχημο καιρό, τρεῖς στήν ἀρχή, τρεῖς
στή μέση καί τρεῖς στό τέλος.

2. Κατά τις τρεις συνεχόμενες έορτές τοῦ Δεκεμβρίου, τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, Ἁγίου Σάββα καί Ἁγίου Νικόλα πρέπει νά ἀναμένουν οἱ ἄνθρωποι κακόκαιρία, ὅπως λέγει καί τό παρακάτω ποιήμα:

“ Ἁγια Βαρβάρα μίλησε κι ὁ Σάββας ἀπεκρίθη:
- Μαζέψ’ τε ξύλα κι ἄχυρα και σύρ’ τε καί στό μύλο
Γιατ’ Ἁη - Νικόλας ἔρχεται στά χιόνια φορτωμένος”.

3. Προγνωστικόν παραγωγῆς ἐκ τῶν καιρικῶν συνθηκῶν.

- Τά Πάσχα στεγνά, τά Φῶτα χιονισμένα

καί τά Λαμπρά βρεχούμενα τ' ἀμπάρια γιομισμένα.

ΙΒ' Προγνωστικά διάφορα

1. Όταν τινάζουντ' οί κόττες στό κατώφλι, θάρθουν μουσαφραϊοί.
2. Τ' αύγά στήν κλώσσα νά τά βάζης όταν νυχτώσ' καλά γιά νά βγάλ' τόσα πουλιά, όσα είναι τ' άστέρια.
3. Τινάχτ' καν οί κόττες, κάποιος θά μάς έρθ'.
4. Άν μιá κοπέλλα σκουπάη άπρόσεχτα καί τής μένουν έδῶ κι εκεί σκουπίδια τής λέει ή μάνα τ' ς:
 - “ Σκούπα καλά, γιαντ' έτσ' πού σκουπᾶς κατσιδιάρ' άντρα θά πάρ' ς”.
5. Όταν κρέμεται τρίχα στό μέτωπο κάποιου, θά λάβη γράμμα ή θ' άκούσ' κάποιο χαμπέρ'.

Σημ. Τό ίδιο λέγουν όταν κρέμεται άπ' άλλο μέρος τοῦ σώματος ή από αντικείμενο πού κρατοῦμε στά χέρια μας.
6. Ποιό μάτ' μοῦ παίζ', λέγει εκείνος τοῦ όποίου κινεΐται τό ένα μάτι. Οί άλλοι άπαντοῦν:
 - Τό δεξιό ή τό ζερβιό.Άν τό έπιτύχη του λέγει ό ερωτήσας.
 - Μαζί θ' άκούσωμε κι' έννοεΐ κάποιο μυστικό. Έάν δέν τό έπιτύχη λέει:
 - Μόνος μου θά τ' άκούσω.
7. Όταν ιδῆς στ' όνειρό σ' κέρασμα γλυκοῦ παίρν' ς τή στενοχώρια.

ΙΓ' Ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας

1. Ἡ παγανόστακτη

“Τώρα τό δωδεκαήμερο (τῶν Χριστουγέννων) βγαίνουν ἀπ’ τόν κάτ’ κόσμο τά παγανά (οἱ καλικάντζαροι) καί τό βράδ’ ἀπ’ τό μπουχαρί (καπνοδόχο) κατουρᾷν τή φωτιά. Ἡ καλή νοικοκυρά μαζεύ’ τη στάχτη κάθε πρωῖ καί τήν σκουπάει στά χωράφια πού θά σπείρουν τήν Ἄνοιξη γιά νά προκόψουν στό κάρπισμα.

Τή στάξτ’ αὐτή τή λένε παγανόστακτη.

2. Τ’ ὄνειρο τοῦ Φωτοῦν

Προτοῦ κοιμηθῆς νά βάλ’ ς στό νοῦ σ’ ποιό πρᾶγμα θέλ’ ς νά μάθ’ ς. Το βράδ’, σημερώνοντας τοῦ Φωτοῦν, θά δῆς τ’ ὄνειρο πού θά σοῦ πῆ τήν ἀλήθεια.

3. Τή παραμονή τοῦ Φωτοῦν παῖρν’ ἡ κοπέλλα τό καντήλ’ ἀπ’ τό εἰκόνημα τοῦ σπιτιοῦ τ’ ς καί τό χύν’ στό σταυροδρόμ’ καί περιμέν’ νά ἰδῆ ποιός θά περάσ’ πρῶτος. Τέτοιο ὄνομα θάχ’ ὁ ἄντρας πού θά πάρ’.

4. Τσὴ Παπαντῆς (2 Φεβρουαρίου)

Ἡ 'Παπαντὴ μαζεύ' τσὴ γιορτές μέ τ' ἀντί'.

Σημ. I *ύλινο ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλειοῦ.

5. Τ' Άη – Θεodώρου

Τή νύχτα βάζουν κάτ' άπ' τό μαξιλάρ' τους οί κοπέλλες στάρ' (κόλυβα) κλεμμένα άπό τρία έσπερ' νά διαβασμένα νά ίδοϋν τό βράδ' όνειρο ποιόν θά πάρουν.

6. Η πρώτη Μαρτίου

Τά παιδιά βάζουν στό χέρι τό δεξί τό “Μάρτη”. Τοϋτο είναι δύο κλωστές (λευκή και κόκκοινη) πλεγμένες. Στίς δέκα Μάρτη τό βγάζουν και τό κρεμοϋν στην τριανταφυλλια νά τό πάρη τό πουλί νά φτιάξ' τή φωλιά τ'.

7. Την παραμονή τοϋ Εϋαγγελισμοϋ

Τα παιδιά όταν βασιλέψ' ό ήλιος μ' ένα ντενεκέ γυρίζουν στίς φράχτες τοϋ κήπου τ' ς, στά υπόγεια και στά καλύβια χτυπώντας το μ' ένα ξύλο και κάθε φορά σταματοϋν και λένε:

“ Φευγάστε φείδια, κοσταρίτσες
Γιατ' έρχετ' ό Βαγγελισμός
μέ τσαπιά και μέ φτυάρια
και σās κόβει τά κεφάλια
νά σās τά ρίξ' ' πάν ' άπ ' τό δρόμο
κάτ ' άπ τό δρόμο.

Όταν νυχτώσ' σταματᾶν, πετᾶν τό ξύλο καί τά ξορκισμένα φείδια
τυλίγονται στό ξύλο καί ψοφᾶν.

8. Τοῦ Λαζάρου.

α) Τοῦ Λαζάρου οἱ νιόνυφες , αὐτές πού δέν χρόνιασαν παντρεμένες
,πηγαίνουν στό μοναστήρ' τῆ Μπούντας νά κόψουν δάφνες καί τήν
πᾶνε στήν ἐκκλησιά γιά τή γιορτή τῶν Βαίων τήν ἄλλη μέρα.

β) Ὁ παιδικός Λάζαρος .

Τό ἑσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Λαζάρου ὅλα τά παιδιά, δύο - τρία
μαζί, βγαίνουν στό Λάζαρο.

Τά μεγάλα παιδιά τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια πού ἀναφέρονται
στή ζωή, στό θάνατο καί στήν ἀνάστασι τοῦ Λαζάρου.

Τά μικρά παιδιά τραγουδοῦν ἕνα τετράστιχο μικρό τραγουδάκι:

“Ἦρθ' ὁ Λάζαρος παιδιά
τό καλάθι θέλ' αὐγά
οἱ ντσεποῦλες καρδιάκια
στά χεράκια παραδάκια”.

Τά μεγαλύτερα παιδιά τραγουδοῦν στὸν ἴδιο σκοπὸ τὰ παρακάτω τραγούδια:

A) Σήμερον μαῦρος οὐρανός.....

Σήμερα μαῦρος οὐρανός , σήμερα μαύρη μέρα ,
σήμερα ὅλοι θλίβονται καί τὰ βουνά λυπιοῦνται.
Σήμερα ἔβαλαν βουλή οἱ ἄνομοι Ἑβραῖοι,
οἱ ἄνομοι καί τὰ σκυλιά καί οἱ τρεῖς καταραμένοι,
γιά να σταυρώσουν τό Χριστό τῶν πάντων Βασιλέα.

Ὁ Κύριος ἠθέλησε νά μπῆ σέ περιβόλι
νά λάβῃ δεῖπνον μυστικό, γιά νά τόν λάβουν ὅλοι.

Ἡ Παναγιά ἢ Δέσποινα καθόνταν μοναχή της,
τάς προσευχάς της ἔκανε γιά τόν μονογενῆ της.

Φωνή τῆς ἡλθ ' ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ ' ἀρχαγγέλου στόμα:

-Σώνουν κυρά μου οἱ προσευχές , σώνουν καί οἱ μετάνοιες
καί τόν υἱόν σου πιάσανε καί στὸν χαλκιά τόν πᾶνε.

Σάν κλέφτη τόν ἐπιάσανε καί σάν φονιά τὸν πᾶνε
και στοῦ Πιλάτου τὰς αὐλάς, ἐκεῖ τὸν τυρανᾶνε.

-Χαλκιά, χαλκιά, φτιάσε καρφιά, φτιάσε τρία περόνια
κι ἐκεῖνος ὁ παράνομος βαρεῖ καί φτιάνει πέντε.

-Ἐσύ , χαλκιά, πού τ'ἀφτιαξες πρέπει νά μάς διατάξης.

-Τώρα πού μέ ρωτήσαταν κι ἐγώ θά σᾶς διατάξω:

Βάλτε τὰ δύο στά χέρια του καί τ ' ἄλλα δύο στά πόδια
τό πέμπτο τό φαρμακερό βάλτε το στήν καρδιά του ,

νά τρέξη αίμα καί νερό νά λιγωθῆ ἡ καρδιά του.

Ἡ Παναγιά σάν τ' ἄκουσε πέφτει λιποθυμάει,
σταμνί νερό τῆς ρίζανε, τρία κανάτια μόσχο
καί τρία νεροδόσταμνα, γιά νά τῆς ἔρθ' ὁ νοῦς της
καί σάν τῆς ἦρθ' ὁ λογισμός καί σάν τῆς ἦρου ὁ νοῦς της,
ζητεῖ μαχαίρι νά σφαχτῆ, φωτιά νά πάη νά πέση,
ζητεῖ γκρεμό νά γκεμιστῆ γιά τό μονογενῆ της,
που ' ξει υἱόν μονόγενο κι ἐκεῖνον σταυρωμένον.

-Μητέρα μου, μή σφάζεσαι, σφάζουντ' οἱ μάνες ὅλες
μητέρα μου, μή καίγεσαι, καίγουντ' οἱ μάνες ὅλες,
μητέρα μου, μή γκρέμεσαι, γκρέμουντ' οἱ μάνες ὅλας,
νά προσκυνήσης τό Θεό, νά διπλοπροσκυνήσης
νά σοῦ χαρίση τά κλειδιά, κλειδιά τοῦ Παραδείσου
ν' ἀνοίξης τόν Παράδεισο νά μπῆς νά σεργιανίσης
νά ἰδῆς τούς πλούσιους πῶς περνᾶν καί τούς φτωχοῦς πῶς εἶναι
νά ἰδῆς καί τά μικρόπαιδα ψηλά στά κυπαρίσσια
πῶς παίζουν μέ χρυσόμηλο κι ἀλησμονοῦν τίς μάνες.

Ἡ Μάρθα κι ἡ Μαγδαληνή καί τοῦ Λαζάρου ἡ μάνα
καί τοῦ Ἰακώβου ἡ ἀδελφή, οἱ τέσσερες ἀντάμα
ἐπιάσαν τό στρατί - στρατί, στρατί τό μονοπάτι,
τό μονοπάτ' τούς ἔβαλε μέσ' στου ληστοῦ τήν πόρτα:

-Ἄνοιξε πόρτα τοῦ ληστοῦ καί πόρτα τοῦ πιλάτου.

Κι ἡ πόρτα ἀπό τό φοβο της ἀνοίγει μοναχή της.

Τηράει δεξιά, τηράει ζερβιά κανένα δέ γνωρίζει,

τηράει καί δεξιότερα βλέπει Ἄη-Γιάνη.

-Ἄη -Γιάννη , Ἄη -Γιάννη πρόδρομε καί βαπτιστά τοῦ γιου μου
μήν εἶδες , μήν ἐλόγιασες τόν μόνον τόν υἱόν μου.

-Ποιός ἔξει χεῖλη νά σοῦ πῆ , γλῶσσα νά σοῦ μιλήση
ποιός ἔξει ξεροκάλαμο για νά σοῦ τόν ἐδείξη.

Βλέπεις ἐκεῖνος εἶν ὁ υἱόκας σου καί μέ ὁ δάσκαλός μου.

Ἡ Παναγιά πλησίασε γλυκά τόν ἐρωτοῦσε:

-Δέ μου μιλάς , παιδάκι μου , δέ μοῦ μιλάς , παιδί μου ;

-Τί νά σοῦ εἰπῶ μανούλα μου πού διάφορο δέν ἔχω,

μόνον τό Μέγα –Σάββατο κοντά τό μεσονύξτι,

πού θά λαλήσ ' ὁ πετεινός , σημάνουν κι οἱ καμπάνες ,

σημάνει κι ἡ Ἀγιά - Σοφιά τοί μέγα μοναστήρι

μέ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξῆντα δύο καμπάνες

κάθε καμπάνα καί παπᾶς , κάθε παπᾶς καί ψάλτης.

Ὅποιος λέει σώνεται κι ὅποιος τ ' ἀκούει ἀγιάζει

κι ὅποιος τό παραδέξεται παράδεισον θά λάβη,

παράδεισον καί λίβανον ἀπό τόν Ἅγιο τάφο.

Χρόνους πολλούς

B' . Καλήν ἑσπέραν καλή βραδιά σας.

*Καλήν ἑσπέραν σας , καλή βραδιά σας ,
καλῶς σᾶς ἤψαμε τήν ἀφεντιά σας .
Ἄν ὀριζετε νά σᾶς εἰποῦμε ,
τόν Ἅγιο Λάζαρο τόν προσκυνοῦμε.
Ἦρθ ' ὁ Λάζαρος , ἦρθαν τά Βάγια
καί ἡ γιορτή μεγάλη καί ἡ ἅγια.
Σᾶς παρακαλοῦμε νά μὴν κοιμηθῆτε
καί ἂν κοιμάσθε νά σηκωθῆτε.
Ἵταν ἐκατέβηκε Χριστός στή Βηθανία:
-Μαρία , Μάρθα ποῦ εἶν ' ὁ Λάζαρος.
-Ὁ Λάζαρος ἀπέθανε τετάρτην ἡμέραν.
- Ἄς ὑπάγωμε νά τόν ἰδοῦμε.
Τά χεράκια του τά σταυρωμένα
τά ματάκια του τά κλεισμένα
ἡ γλωσσούλα του πικρή , φαρμακωμένη ,
τά ποδαράκια του τά σαιτωμένα.
Χρόνους πολλούς*

Γ' . Ακούσατε σήμεραν.

Ακούσατε σήμεραν ὅλοι οἱ Χριστιανοί μας
τοῦ Λάζαρου τόν θάνατον καί φίλου τοῦ Χριστοῦ μας.

-Ποῦ μᾶς ἀφίνεις ἀδελφέ δίχως παρηγορίαν,
ἐμεῖς ἄλλον δέν ἔχομε ἐδῶ εἰς Βηθανίαν.

Ἐσήκωσεν ὁ Κύριος τόν θάνατον μέ βία.

Εὐδυσ τό πρῶί ἀπάντησε ἡ Μάρθα κι ἡ Μαρία
μέ δάκρια καί μέ φωνές , μέ τά μαλλιά στά χέρια.

-Σωπάστε καί μήν κλαίγεστε , διότ ' αὐτός κοιμᾶται
καί τώρα θέλει σήκωμα καθῶς τόν ἀγαπᾶτε.

Ἡ Μάρθα ἀποκρίθηκε στό λόγο τοῦ Χριστοῦ μας.

.....

Εἰς την κοινήν Ἀνάστασιν ὅλοι θε νά κριθοῦμε
καί εἰς τά σπίτια τοῦ Δαβίδ , ἐκεῖ θε νά σταθοῦμε
καί μέ φωνές προστάζει καί τό Λάζαρο φωνάζει:

-Ἀγαπημένε Λάζαρε , σήκου καί προστάζει
ὁ φίλος σου ὁ Κύριος , ὁ γυῖός τῆς Παναγίας
νά φτιάξουμε τά δάκρυα δεμένους μέγα λίθους.

Καί τόν Χριστόν ἐδοξασαν καθῶς τόν προσκυνοῦμε.

Τώρα πού τελειώσαμε τί ἄλλο νά σᾶς ποῦμε
νά ζήσετε χρόνους πολλούς , καλούς , μέ εὐτυχία
ὡς ἔζησε κι ὁ Ιακώβ μέ πλούτη καί παιδία ,
ἔτσι καί σεῖς νά ζήσετε ὅλοι παρακαλοῦμε
τό σταυρωμένο μας Χριστό καθῶς τόν προσκυνοῦμε.

Χρόνους πολλούς

Σημ. Τά τραγούδια αυτά μου τά τραγούδησαν οί μαθηταί τῆς Στ' τάξεως τοῦ δημ. σχολείου Σκεπαστοῦ - Φαναρίου τό ἔτος 1958.

Μερικά ἐξ αὐτῶν ἀναφέρονται στά πάθη τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' εἰς τήν Ἑπειρον τήν παραμονήν τοῦ Λαζάρου τραγουδιῶνται, καίτοι ἀναφέρονται εἰς αὐτά καί ὄχι τήν Μεγάλη Πέμπτη ἢ τήν Μεγ. Παρασκευή, ὅπως εἰς ἄλλας περιοχάς.

- Το ψυχосάββατο

Τά ψυχосάββατα δέν κάν' νά λούζεται ἡ γυναίκα γιατί γκαβώνονται τά μάτια των πεδαμένων.

9. Τῆς Λ α μ π ρ ῆ ς

Τό ἔθιμο τῶν ἀδελφοποιτῶν

Στήν Ἀγάπ' γίνονται οἱ βλάμηδες κι οἱ μότεριμες. Βλάμηδες λέονται τά παιδιά καί μότεριμες οἱ τσοῦπρες. Πρέπει νᾶναι στά ἴδια πάν' κάτ' χρόνια κι ὄχι συγγενεῖς. Μ' ἔν' αὐγό κόκκινο στό χέρ' στή μέσ' τῆς ἐκκλησιᾶς ὁ παπᾶστους διαβάζ' τήν εὐχή καί ψέλλει τρεῖς φορές τό “ Χριστός - Ἀνέστη ”. Τούς πιάν' τά χέρια ὅπως ὅταν κάν' τα στέφανα καί τούς φέρει γύρω - γύρω ἀπό τά δεξιὰ πρὸς τ' ἀριστερά καί ψέλλει τό “ Ησαΐα χόρευε ”.

... Γιά δαχτυλίδ' ἀλλάζουν τ' αὐγό τό κόκκινο. Μετά τούς λέει ὁ παπᾶς:

Νά ζήσετ' ἀγαπημένοι ὡς τό θάνατο κι ἐκεῖν' τοῦ δίνουν λίγα λεπτά γιά τόν κόπο τ'. Ἀπ' ἐδῶ κι ὀμπρός θά φωνάζονται βλάμηδες ἢ μότεριμες οἱ τσοῦπρες. Σε κάθε χαρά καί λύπη τοῦ ἑνός θά βρίσκονται πρῶτοι καί θα λέν' ὁ ἕνας στόν ἄλλον τά μυστικά τους. Στό γάμο τοῦ νέου ὁ βλάμης θᾶναι δεξιὰ στό γαμπρό. Στό σπít' τσῆ νύφ' ς πού θά πᾶν' νά τήν πάρουν γιά τά στέφανα θά τσῆ φορέσ' ὁ βλάμ' ς τά δῶρα τοῦ γαμπροῦ, τά παπούτσια καί τό σταυρό στό λαιμό. Τό βλάμ' πρέπει μέ κάθε τρόπο νά τόν ὑποστηρίξ'. Καί

ψέμματα πρέπ' νά λέη γιά νά τόν σώσ' καί νά τόν βοηθάει στ'
αντίποινα ἢ ὅταν πάρ' ἀπόφασ' νά κλέψ' μιά τσούπρα γιά γυναίκα τ'
κι ὅπουδήποτε νά τόν βοηθάη.

Βλάμηδες καί μότεριες γίνονται καί τσ' ἄλλες γιορτές μόνο πού
ὁ παπᾶς ἀντί γιά τό Χριστός Ἀνέστη λέει τό τροπάριο τοῦ ἀγίου τσ'
ἐκκλησιᾶς.

Ἀφηγητής. Νικόλαος Ράπτης, γεωργός, ἐκ Σκεπαστοῦ, ἐτῶν 56,
τῆς Γ' δημοτικοῦ σχολείου.

10. Τήν Πρωτομαγιά

Τρῶν' τό μαγιοκούλουρο. Τό φτιάχνουν τή μεγάλη Πέμπτη,
στρογγυλό μέ κεντίσματα, ὄλο λουλούδια κι ἄνθη.

Τό ζυμάρι πού μένει τό βάζουν στά δένδρα νά καρπίσουν πολύ.

II. Τ' Άη - Γιαννιοῦ (26 Μαΐου)

Τ' άη - Γιαννιοῦ χωρίζουν τά μισιακά κοπαδιαοί ντσομπαναραῖοι γιατί τότε κόβεται τό γάλα καί σταματιῦν τά μπαντζαριά. Όταν παίρν' ένας τό κοπάδ' τ' άλλου νά τό φυλάξ' μισιακό τό κρατάει τρία ἢ ἕξ χρόνια. Άν τό κρατήσ' τρία θά πάρ' τά μισά στό χώρισμα, αν τά κρατήσ' ἕξ' θά πάρ' δύο στά τρία.

12. Τ' Άη - Γιαννιοῦ τοῦ Ρηγανᾶ (27 Αὐγούστου)

1. Ἡ κοπέλλα τό μεσημέρι μετά τό φαγητό παίρνει τό τραπεζομάντηλο καί τό τινάζ' στήν αὐλή μαζί μέ τά τρίμματα. Τό πρῶτο ὄνομα ἀντρός πού θ' ἀκούσ' αὐτό θά ἔχ' κι ὁ ἀντρας πού θά πάρ' τή χρονιά ἐκείν'. Ἄν δέν ἀκούσ' δέν πρόκειται νά παντευτῆ.

2. Ἄλλες τ' ἄη - Γιαννιοῦ τοῦ Ρηγανᾶ τό μεσημέρ' πηγαίνουν στό πηγάδ' καί καθρεφτίζουν τό νερό μέ ἕνα καθρέφτ'. Σκεπάζουν πρῶτα τό κεφάλ' τους μ' ἕνα κόκκινο μαντήλι. Αὐτό θά φέρη τό χαερλί. Πάνω στόν καθρέφτ' θά φανῆ θαμπό τό πρόσωπο ἐκείνου πού θά πάρ' ἄντρα.

13. Τό ψυχασάββατο τσ' Ἄη – Φανερωμεν'ς

Τό ψυχασάββατο ποῦναι μπροστά ἀπό τή Φανερωμένη (Ἁγ. Πνεύματος) τό λέμε τοῦ ψυχοῦ γιατί 50 μέρες ἦταν ἐδῶ οἱ ψυχοῦλες καί τώρα πᾶνε πάλι στόν Ἄδη. Οὔτε γνέθουν, οὔτε πλένουν μάλλινα οἱ γυναῖκες ἐκεῖνο τό Σάββατο γιατί τά μάλλινα τά κόβ' ὁ σκόρος ὕστερα.

ΙΔ) ΤΕΚΝΟΓΟΝΙΑ - ΤΟΚΕΤΟΣ

Ι. Τί θά γεννήσ' μιά γυναίκα

Παίρνουν μιά βέργα από βιλάρ' ἀργαλειού, πού τελείωσε καί τή ρίχνουν στό σταυροδρόμ' καί κάθονται νά ἴδουν ποιός θά περάσ' πρῶτος, ἄντρας ἢ γυναίκα. Ἐν περάσ' ἄντρας θά γεννήσ' ἀρσενικό, ἄν περάσ' γυναίκα θά γεννήσ' θηλυκό.

2. Όταν δέ ζοῦν τά παιδιά μιᾶς γυναίκας πού γεννάει, τό βάζ' πρωί ἢ μαμή στό σταυροδρόμ' καί τό βαφτίζ' ἐκεῖνος πού θά τό βρῆ πρῶτος μέ τόνομα Στράτος ἢ Στρατούλα. Ἄλλοι τό βγάζουν Ζώη ἢ Ζήση ἢ Ζωή ἄν εἶναι τσοῦπρα.

Τό ἴδιο κάνουν ὅταν κάνη πολλά παιδιά ἢ πολλές τσοῦπρες, γιά νά σταματήσουν νά γεννιοῦνται ἀπ' τά ἴδια τό βαφτίζουν Σταμάτη ἢ Σταμάτω. Σε κάποιο φράχτη εἶναι κρυμμένη ἢ μαμή καί μόλις περάσ' ὁ πρῶτος πετάγεται καί τοῦ μπαῖν' μπροστά καί τοῦ λέει: Νά σοῦ ζησ' νουνέ ὁ Στράτος, Ζήσης κ.ὅ.κ.

3. Όταν γηνήσ' μιά γυναίκα στέλλουν άμέσως μιά μπουκάλα νερό στην έκκλησιά ή στό σπίτι' τοῦ παπᾶ νά τ' εύλογήσ'. Μέ τό νερό αυτό μετά ή μαμή θά πλύν' τό παιδί πού γεννήθ' κε.

4. Σαράντα μέρες οί λεχῶνες κάθονται μέσα στό σπίτ'. Δέν κán' νά βγοῦν ὄξω. Ὅταν πάη κάποιος στό σπίτι τ' εἶς ἕνας ἄλλος προτοῦ μπῆ τοῦ βάζ' ἕνα δαυλί ἀναμμένο νά τό πηδήσ' γιά νά μήν ἔρθουν μέσα δαιμόνια πῶχει καί πᾶν στό μικρό.

5. Τό λεχωνικό. Μιά γυναίκα από κάθε σπίτι τσή γειτονιάς ή συγγενικό προτοῦ σαραντήσ' τσή πηγαίνουν τηγανίτες, οί πλούσιες γλυκά και σμύρτο μέ λιβάν' τριμμένα για ν' αλείψ' ή μάνα τό μικρό. Τοῦ δίνουν κι ένα νόμισμα για ν' ἀσημώσουν τό μικρό. Κάθε μία βλέπ' τό μικρό και τό φτύν' για νά μή τό ματιάσ'. - Φτοῦ παιδί μ, δέ σέ θέλω.

Λέει τίνος μοιάζ' κι ὅταν φεύγ' λέει “ νά σοῦ ζήσ' και νά χιλιοχρονίσ ”.

6. Ο σουφρίτης. Όταν ένα μωρό κλαίει πολύ λένε πώς 'έχ' σουφρίτ'.
Γιά νά γερέψ' θέλ' κάψιμο ό σουφρίτης. Τό πᾶν' τό μικρό σέ κάτ'
γριές ή γερόντους πού ξέρουν καί τόν καϊν' μέ κονταρίτσα (βελόνη)
στό γκόλο, στά κόμπια άπ' τά δάχτυλα καί πολλές φορές στό στόμα
πάν' άπ' τή γλώσσα.

7. Τό μάτιασμα. Μπορεῖ ν' ἀρρωστήσ' κι ἀπό μάτ'. Γιά νά περάσ' τό μάτιασμα γριά πού ξέρ' ξόρκια μέσα σ' ἓνα ποτήρ' μέ νερό ρίχν' λίγες τρίχες που κόβ' ἀπ' τό μικρό κι ἓνα κάρβουνο ἀναμμένο νά σβηστῆ στό ποτήρ'. Λέει μυστικά καί τά ξόρκια. Τί λέει δέν κάν' νά τ' ἀκούσ', δέν πιάνουν στό ματιασμένο γιά τό ξεμάτιασμα.

8. Τό σαράντισμα. Στίς σαράντα μέρες ή λεχώνα πάει στήν ἐκκλησιά καί παίρν' εὐχές. Πλαίνει ὄλο τό κορμί τ' ς καί τά ροῦχα τοῦ σπιτιοῦ πού χρειάστηκε στή λεχωνιά τ' ς καί καίνα πού θά φορέσ' καί θά πάη στήν ἐκκλησιά. Τσ' εὐχές τσή παίρν' στίς σαράντα ἀκριβῶς. Ἄν λείπ' ὁ παπᾶς πάει σ' ἄλλον παπᾶ πού δέ λείπ' γιατί δέν κάν' νά παράσ' οὔτε μιά μέρα ἀπ' τίς σαράντα. Ὁ παπᾶς παίρν' τόν κόπο τ'. Ὅταν πάρ' εὐχές εἶν' ἐλεύθερη νά βγαίν' ἀπ' τό σπít' καί νά δουλεύ'. Ἀπό τώρα κάν' νά κοιμηθῆ μέ τόν άντρα τ' ς. Στή λεχωνιά εἶν' ἁμαρτία καί γι' αὐτό τή ρωτάει ὁ παπᾶς κι ἄν πῆ ὄχ', τότε τσή δίν' εὐχές.

ΙΕ) ΕΡΩΤΙΚΑ ΦΙΛΤΡΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΓΝΩΣΙΝ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΣΥΖΥΓΟΥ

Ι. Τό κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας.

Αυτό τό κάνουν γιά νά θελήσ' νά τήν πάρη. Πιάνει ἡ κοπέλλα μια νυχτερίδα σέ σπίτι πού ξεψυχάει ἄνθρωπος, τή σφάζει κρυφά μέσα στήν ἐκκλησία μέ δαχτυλίδ' παντρεμένης. Ὅστερα τήν κρύβ' στό ἱερό γιά νά λειτουργηθῆ 40 ἡμέρες. Μετά τήν παίρν', τήν καίει καί τή στάχτη τή ρίχνει κρυφά στό φαί' ἐκείνου πού δέν τή θέλει κι ἔτσι ἐξάπαντος θά θελήσ' νά γίν' αὐτό πού 'πιθυμεῖ ἐκεῖν'.

2. Τό μανόγαλο. Άνακατεύουν γάλα από δύο γυναῖκες πού ἔτυχε ἢ μιά νά εἶναι μάνα τσῆ ἄλλης καί βυζαίνουν κι οἱ δύο μικρά παιδιά. Τό ξηραίνουν τό μίγμα καί τό ρίχνουν κρυφά στό φαῖ ἐκείνου πού φέρν' ἐμπόδια νά γίν' αὐτό πού θέλ' ἡ κοπέλλα.

3. Η κόκκινη κορδέλλα.

Όταν ἔρθ' πανσέληνος ρίχνουν τό βράδυ στό δρόμο μιά κόκκινη κορδέλλα πῶχει φορέσ' ὅλ' τή μέρα. Θαῖ ἰδῆ τό βράδυ στ' ὄνειρό τ' εἶς αὐτόν πού θά πάρ' ἄντρα. Ἄν δέ δῆ κανένα τότε δέ θά παντρευτῆ τό χρόνο 'κῆνο.

4. Τό τηγανισμένο νεφρό.

Ἡ γκασρωμέν' τηγανίζ' ἓνα νεφρό. Ἄν κλείσ' θά γεννήσ'
παιδί, ἄν ἀνοίξ' θά κάν' κορίτσ'.

ΙΣΤ΄. Ξ Ο Ρ Κ Ι Α - Φ Α Ρ Μ Α Κ Α

1. Για νά θεραπευθῆ τό κριθαράκι

Γιά νά γερέψ' τ' ἀλυχτάει ὅπως τό σκυλί τρεῖς φορές πρωτότοκο ἀρσενικό παιδί τήν ὥρα πού βγαίνει τό πρῶτο ἄστροί.

2. Για τό ἔκζεμα ὡς φάρμακο

Χτυποῦν ἓνα αὐγό μέ γάλα γίδινο καί λάδι.

3. Για νά σταματήση τό χαλάζι.

Όταν πέφτ' μεγάλο χαλάζ' πρέπει νά τό ξορκίσης γιά νά σταματήσ'. Να βγάλς' ὄξω τό μασιά ἢ ἓνα σίδερο, πού νᾶναι ἐργαλεῖο, νά κάν' ς τρεῖς φορές τό σταυρό σ' καί κάθε φορά νά λές:
“ Ἄρατα ρήματα στά βουνά καί στ' ἄγρια λόγγα ”.

4. Για νά βγάλ' πάλι δόντ' τό παιδί.

Τό παιδί πού θά βγάλ' δόντ' τό πετάει στά κεραμύδια καί λέει τρεῖς φορές:

“ Νά κουρούνα κόκκαλο καί δός μου σιδερένιο
νά ροκανίζω τά κουκιά νά τρώω τά ρεβύθια ”.

ΙΖ'. ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

1. Στείλε παπούλη μ' τήν εύχή σ'.

(Όταν είναι πλέον άργά για κάτι πού θέλαμε νά κάνουμε ἤ ν' αποκτήσωμε)

2. Ζήσε μαῦρε μ' νά φᾶς τριφύλλ'.

(Όταν είναι για λόγους φυσικούς άδύνατον ν' απολαύσωμε κάτι άργότερα)

3. Πάρ' τον καί στό γάμο σ' νά σοῦ πῆ καί τοῦ χρόν'.

(Όταν λέη πράγματα πού δέν ταιριάζουν στήν περίπτωση).

4. Είναι για τά πανηγύρια.

(Όταν είναι τρελλός κάποιος ἤ ἔχει δόσιν τρέλλας).

5. Όταν βλέπ' ς Βασίλω, κράτα στό χέρι ξύλο.

(Υπάρχει πρόληψις κακή για ὅσες λέγονται Βασιλική).

6. Κάναμε ἄσπρα μάτια νά σε 'δοῦμε.

(Λέγεται όταν συναντήσωμε κάποιον οiύ είχαμε πολύν χρόνον νά iδοῦμε, ἐνώ τό ἐπιθυμούσαμε).

7. Τό εἶχα ψύλλο στ' αὐτί.

(Ὅταν κάνωμε μιὰ δουλειά πού πολύ καιρό ἀναβάλαμε τήν ἐκτέλεσί της).

8. Στό γύφτο μασιά μή ζητᾶς.

(Λέγουν ὅσοι τούς ζητοῦν οἱ ἄλλοι κάτι πού ὅπωςδήποτε πρέπει νά ἔχουν γιατί εἶναι ἀπαραίτητο στή δουλειά τους).

9. Δεῖπνα πεθερά κι ἔλα νάσε 'ψειρίσω.

(Λέγεται σέ περιπτώσεις πού δεικνύομε γιά ἐξυπηρέτησι κάποιου ὄψιμο ἐνδιαφέρον).

10. Λίγα καί καμπόσα.

(Ὅταν κάποιος δέν θέλη νά δώσει ἀκριβῆ ἀπάντησι).

11. Θα τό σφάξω τόν κόκορα. – Γιατί; - Μ' ἔφα' ε στά μάτια.

(Ὅταν ὁ κόκορας εἶναι πολύ λαίμαργος).

12. - Πότε θά κολλήσ' ε τό φοῦρνο; - Σ' ὀλιγάκ'.

(Μέ τή λέξι κολλήσ' ε ἐννοεῖ ἀνάψης).

13. Ἄπ' αὐτόν πῆρες τό γουρ' νόπ' λο; Εἶναι γρουσούζ'ς. Δέ
θά καθ' προκοπή.

(Ὅταν κάποιος εἶναι γκρινιάρης καί ἀνεπρόκοπος).

14. Θάχαμε μανάλια ρόκες. Τή ρίζανε πυγνιά. Μέ πήρανε στό
λαίμό τ'ς.

(Πολύ μεγάλες ρόκες σάν μανουάλια).

15. Σέ ρίχν' ἀπό πέτρα σέ λιθάρ'.

(Ὅταν δέν ἀπαντᾷ κάποιος σ' ἐκεῖνο πού ἐρωτᾷτε).

16. Ὁ σκύλος λέει τῆς σκύλας λέει τοῦ σκύλ'.

(Ἐνῶ κάποιος εἴμεθα βέβαιοι ὅτι γνωρίζει ἐκεῖνο πού ἐρωτᾷτε,
ἐκεῖνος ἐρωτᾷ ἄλλον γιά νά τό μάθῃ).

17. Σέ μύρ' σα γιά βασιλικό καί βρέθ' κες τσουκνίδα.

(Ὅταν ἡ γυναίκα πού παίρνει κάποιος ἀποδεικνύεται ὅτι ἦτο
διαφορετική).

18. Θά τσή φιλήσ' τό χέρ' καί θά μυρίσ' ἀγίασμα.

(Λέγουν οί προξενήτριες γιά τίς μέλλουσες πεθερές, γιά νά δείξουν πόσο καλές εἶναι).

19. Οὐ γιέ μ', χίλια ζευγάρια τσαρούχια νά τσέκλαες δέ θά ναῦρισκε τέτοια γυναίκα.

(Λέγουν οί ἄλλοι ὅταν κάποιος κάνη ἐλεημοσύνη σέ κάποιον πού ἀνασιοπαθεῖ).

21. Πῆ σέρ' (Ποιός ξέρει).

22. Τήν ἔχω κοσέψ' μ' ἓνα ράμα.

(Ὅταν ἔχουν ζήσει πολύν καιρό σ' ἓνα μέρος).

23. Μέ πονάει ὁ ψυχός.

(Δεξιά, κάτωθεν τοῦ θώρακος εἰς τήν θέσιν τῆς σπληνός).

24. Μήν ἀγγελοκρούεσαι.

(Λέγεται γιά 'κείνους πού ἀπό κάποιο ἐλαφρό λόγο παρεξηγοῦνται καί θυμώνουν)

25. Μέ τ' αὐτιά μ' ἀκούω καί μέ τά μάτια βλέπω.

(Λέγει κάποιος όταν αντιληφθῆ ὅτι τὸν ἐπιβουλεύονται).

26. Κάνουν μεσημέρ' οἱ κολοκυθιές.

(Λέγεται τότε πού, λόγω τῆς ζέστης καί τῆς ἐλλείψεως νεροῦ, ζαρώνουν τὰ φύλλα. Τοῦτο λέγεται καί τό καλαμπόκι, φασουλιές κ.λ.π.)

27. Ὁ γιός τοῦ Ντούκα γέροντας κι ὁ Ντούκας παλληκάρι.

(Λέγεται στίς περιπτώσεις πού ὁ πατέρας φέρεται ὡς υἱός καί ὁ υἱός ὡς πατέρας).

28. Ὅποιος γενήθ' κε μαλαιψός, μελαιψός θέ νά πεθάν'.

(Λέγεται ὅταν κάποιος φτωχός, παρά τίς προσπάθειες πού καταβάλλει, λόγω ἀτυχημάτων, δέν μπορεῖ νά καλυτερεύσῃ τή ζωή του).

29. Κάνει τό κλαρί ν' ἀνθίσῃ κι ὁ πάγος δέν τ' ἀφίνει.

(Λέγεται γιά τίς ἴδιες περιπτώσεις ὅπως παραπάνω).

30. Τό τρώω μέ γκίδιασι.

(Ἡ λέξις γκίδιασι εἶναι τῆς παρεκφορά τῆς λέξεως ἀηθίασις. Ἡ ἔκφρασις αὐτή χρησιμοποιεῖται ὅταν ἀναγκάζεται νά φάῃ κάτι

κάποιος, τό όποίον συχαίνεται έξ' αίτίας τῆς νοικοκυρᾶς ἢ τοῦ δοχείου ἢ άλλων αίτιῶν).

31. Βλαχομ;αλαμα.

(Λέγουν άστειευόμενοι τ' άνδρώπινα περιπτώματα).

32. Θέλει ένα άερα.

(Όταν όλίγο πείπη ἢ χρειάζεται σέ κάτι πού κάνομε γιά νά γίνη τέλειο).

33. Φωνάζ' ς κι άγριεύ' ς σάν τό σκυλί πού κόβ' τόν άλυσσο.

(Όταν κάποιος δέν συζητεῖ ἤρεμα, άλλ' εύερέθιστα).

34. Πετάχτηκες σάν ἡ πορδή άπ' τό βρακί.

(Όταν είς τήν συζήτησιν κάποιος άπαντᾶ διακόπτων τούς άλλους).

35. Παναγιά μου κι Άη – Σωτήρα, δῶσε μιά κι άς εἶν' καί χήρα.

(Λέγεται σέ νέους πού βιάζονται νά έλθουν σέ γάμον).

36. Τήν πεθερά σ' καταριέσαι;

(Λέγεται υπό τύπον ἐρωτήσεως εἰς ἐκεῖνον ἢ ἐκαίνην, πού ἐφόρεσε ἔνδυμα ἀπό τήν ἀνάποδη καί σπεύδει νά τό διορθώση).

37. Κουβεντιάζ' ἡ γομάρα κλάν'.

(Λέγεται ὅταν κάποιος σέ σοβαράν συζήτησιν ὁμιλεῖ αστειευόμενος ἢ εἰρωνευόμενος).

38. Μικρό παιδί δέν εἶχαμεν νταγκλάρη χορεύαμε.

(Χρησιμοποιεῖται ὅταν κρατῆ καί χαιδεύῃ στήν ποδιά του ἕνα μεγάλο παιδί εἰς ἐκτῶν γονέων του, ἐνῶ πρέπει κάτ' ἄλλον τρόπον νά δείξη εἰς τήν ἡλικίαν αὐτή τήν ἀγάπην του).

39. Τί τσή διπλώνεται τσή πετσέτες γιά νά μή ξανάρθετε ἄλλη φορά;

(Ἔτσι λέγει ἡ σπιτονοικοκυρά ὅταν σ' ἕνα τραπέζι φαγητοῦ οἱ προσκεκλημένοι διπλώσουν τίς πετσέτες ἀφοῦ καθαρίσουν τά χεῖλη καί τά χέρια των).

40. Θέλ' κι ὁ μοῦτσος καφέ νά πάη κοντά τά γίδια.

(Ὅταν ζητῆ κάτι κάποιος πού εἶναι πολύ δύσκολο νά τ' ἀποχτήση).

41. Τί κάθεται, δέ σέ τρώει ό τόπος;

(Όταν έπείγη μιá έργασία και κάποιο μέλος τής οίκογένειας τήν βλέπει μέ άπάθεια κι άπραξία).

42. Τί μοϋ κολοτεντώθηκες έτς'.

(Λέγεται όταν κάθεται χωρίς νά έργάζεται κάποιος, ένω ή έργασία έπείγει και οι άλλοι διαμαρτύρονται διότι αυτοί έργάζονται).

43. Ούχούουου! Τύχ' ποϋχες άντρα μ', όλοι πάν και δέ γυρ' σαν κι έσύ πηγες και γύρ' σεσ.

(Λέγεται σέ γυναίκες άπιστες ως σύζυγοι πού περιποιούνται μέ χαρά τόν μόλις έπιστρέψαντα εκ του ταξιδίου ή τής στρατεύσεως του σύζυγον, ένω κατά βάθος εύχονται “ νά μή τίχε σώσ' νά γυρίσ' ”).

44. Μή αφίν' ς τή μοϊρα σ' και στή φάει άλλος.

(Αυτό λέγεται σ' εκείνον πού αφίνει λίγο φαγητό στό πιάτο του και

45. Νά κλείσω τό ψαλίδ' για νά κλείσω τά στόματα του κόσμ' .

(Έτσι λέγει ή γυναίκα εκείνη πού λησμόνησε κι άφισε άνοικτό τό ψαλίδι).

46 . Ἡλιος καί βροχή παντρεύοντ ' οἱ φτωχοί
ἥλιος καί χιόνι παντρεύοντ ' οἱ ἀρχόντοι.

48. -Ποῦ κοσεύ ὁ χάρος (λένε σέ μιά πολύ γριά).

-Παρακαλᾶτε κι ἐσεῖς νᾶρθ ' καί σέ μένα νά ἡσυχάσω(ἀπαντᾶ
ἐκείνη ,ὅταν ἐπιθυμῇ τόν θάνατο).

-Τριγύρω στό κεφάλ ' σ ' (ἀπαντᾶ ὅταν δέν θέλει νά πεθάνη).

ΙΗ' ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

1 . 'Όποιος καβαλικεύ ' ξένο ἄλογο γρήγορα ξεπεζεύ ' .
(Λέγεται όταν θέλουμε νά κάνουμε ἐργασίες μέ δανεικά πράγματα) .

2 . Φίλος τό φίλο φίλευε κι ὁ νοικοκύρης ἔσκαε .
(Ἄντι νά ἐπιστρέψουμε τά δανεικά τά δανείζομε χωρίς ἄδεια) .

3 . 'Όποιος ἔχ ' πολύ βούτρο ἀλοίφ ' καί τόν πισινό τ ' .
(Λέγουν γιά τούς ἐπιδεικτικούς νεοπλούτους) ,

4 . Φτερνίστηκ ' ἡ νύφ ' σχόλασ ' ὁ γάμος .
('Όταν ἄνευ λόγου σοβαροῦ χαλάση τό γλέντι) .

5 . Μουστάκι σάν τ ' ' Ἀλῆ - Πασᾶ καί γνώμη σάν τοῦ
Τάκου .
(Γιά ὅσους ἔχουν μεγάλο μύστακα καί καλή κρίσι) .

6 . Θειά καί θειός μ ' ἀνάθρεψε σά φωτιά πού μ ' ἔκαιψε .
(Γιά τά ὀρφανά πού ἀνετράφησαν ἀπό συγγενεῖς) .

7 . "Όμορφο παιδί στήν κούνια , άσχημο παιδί στή ροϋγα .
(Όταν είναι όμορφο τό παιδί στή βρεφική ήλικία τότε θά γίνη
άσχημο μεγάλο) .

8 . Τό φαί φέρ ' φαρί και τό γέρο παλληκάρ ' .
(Γιά τή δύναμι τοϋ καλοϋ φαγητοϋ στόν άνδρωπο) .

9 . Τό μοϋτρο γαμάει τό γκόλο .
(Η καλή εμφάνισις ενός είναι καλή όπωσδήποτε αρχή σε κάθε
έργασία) .

10 . Όταν σε βλέπω κουμπάρε σε θυμάμαι .
(Λέγεται ειρωνικῶς όταν ένας δέν έξετέλεσεν αναλυφθεισαν
έργασίαν) .

11 . Έκει πού κρεμοϋσαν οι άρχοντ ' τ ' άρματα κρεμοϋν οι
γύφτοι τάργανα .
(Γιά τούς φτωχούς πού άγόρασαν κάτι έκ πλοισίων) .

12 . Έκριναν τοϋ σουιλί κι άποκρίθ ' κε ' κεϊνος πώχ ' .
(Σήμερα δίνουν σημασία σ ' εκείνους πού έξουν χρήματα κι όχι σ '
εκείνους πού έξουν μεγάλη καταγωγή) .

13 . Όποιος λέει αλήθεια πέφτει μέσα στην κολυμβήθρα ,
όποιος λέει ψέμματα πέφτει μέσα στα αίματα .
(Γιά τήν αξία τοῦ ψεύδους καί τῆς ἀληθείας) .

14 . Τῆς συμπεριῶς γενιά ὅσο τ ' αὐτό προσφαί .
(Ἡ δύναμι τῆς συγγενείας αὐτῆς εἶναι πολύ μικρή) .

15 . Δύο γαιδούρια μάλωναν σέ ξένη ἀχυρώνα .
(Όταν δύο μαλώνουν στο μοίρασμα ἑνός πράγματος πού δέν ἔχουν νόμιμον τίτλον κατοχῆς) .

16 . Ἡ γλωσσα κόκκαλα δέν ἔχ ' καί κόκκαλα τσακίζ ' .
(Ἡ δύναμι τοῦ λόγου εἶναι πολύ μεγάλη) .

17 . Ἡ καλή νοικοκυρά εἶναι δούλα καί κυρά .
(Όταν δουλεύη κάποιος σ ' ὅλες τις δουλειές) .

18 . Όποια δέ θέλει νά ζυμώση , ὅλη μέρα κοσκινάει .
(Όταν κάνη κάποια μιὰ δουλειά χωρίς νά θέλη ἢ ἴδια) .

19 . Όξω κούκλα καί μέσα πανούκλα .
(Γιά όσα έχουν μόνον έξωτερική εμφάνισιν) .

20 . Όποιος δέν έχει μυαλό έχει ποδάρια .
(Όταν κάποιος λησμονή κάτι καί γυρίζει νά τό πάρη ή νά τό κάνη) .

21 . Βάστα με νά σέ βαστώ ν ' ανεβοῦμε στό βουνό .
(Γιά τή δύναμι τῆς ἀλληλοβοηθείας) .

22 . Τό γοργό καί ξάρι έχει.
(Όταν δέν χρονοτριβοῦμε σέ κάτι).

23 . Άν κάνης κανενός καλό μή τοῦ τό θυμίζης , γιατί ἀδειάζεις
μονομιᾶς τή στάμνα πού γεμίζεις.
(Νά μή ὑπενθυμίζωμε τό καλό σέ κάποιον, ἀλλά ή ανταπόδοσι νά
εἶναι ἐξ ἰδίας προαιρέσεως).

24 . Τυφλός βελόνα ἔχασε μέσα σέ ἀχυρώνα κι ἕνας κουφος
τοῦ ἔλεγε τήν ἄκουσα πού βρόντα.
(Γιά τήν ἀνικανότητα μερικών σ ' ὠρισμένες ἐργασίες πού θέλουν
νά κάνουν ή τούς ἀναθέτουν ἄλλοι νά ἐκτελέσουν).

ΙΘ' ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ.

1. Μιά ψηλή - ψηλή κυρία

Κατεβαίν' απ' τή Ρουσσία

δυό τήν πιάνουν, τρεῖς τήν πετάν.

Τί εἶναι Ἡ μίξα.

2. Οἱ φτωχοί τό πετᾶν

κι οἱ πλούσιοι τό μαζεύεουν.

Τί εἶναι..... Ἡ μίξα.

3. Ἐνας κοντός κοντούτσικος, κοντοδόδωρος,
σαράντα ζῶνες ζώνεται καί τήν καλή τ' ἀπόξω.

Τί εἶναι..... Τό κρεμμύδι.

4. Γύρω γύρω ἀπό τό σπít' συμπεδέρ' χορεύουν

Τί εἶναι..... Τά σταλάματα τῆς βροχῆς.

5. Πράσινος κάμπος, κόκκινος πύργος

μαῦροι ἀράπηδες χορεύουν στά φιλοκάρδια.

Τί εἶναι..... Τό καρπούζι.

6. Νυχια φυτεύω, τριχιές άπλώνω, κουβάρια μαζεύω.

Τί είναι Τό πεπόνι.

7. Χίλιοι μίλιοι καλόγεροι

σ' ένα ράσσο τυλιγμένοι.

Τί είναι τό ροίδο.

8. Τό λιλί μου στό τσιτσι μου. Τί είναι..... Τό σκουλαρίκι.

9. Νύφη, γαμπρός, πεθερά και πεθερός. Τί είναι..... Τό καρύδι.

10. Είναι κάτι είναι πού πέφτ' άπ' τό βουνό και δέ σκοτώνεται, μέ
μιά κουταλιά νερό πνίγεται. Τί είναι Τό χαρτί.

11. Ό Θόδωρος μέ τά πολλά ζωνάρια. Τί είναι..... Τό βαρέλι.

12. Τά μουλάρια τών Γιαννίνων

σκάλα σκάλα άνεβαίνουν,

σκάλα σκάλα κατεβαίνουν

Τί είναι..... Τά κρεματάλια του σπιτιού.

13. Άνοίγω τό σπίτ', τό κλειδώνω τό σπίτ' καί βρίσκω μέσα τόν
κλέφτ'

Τί εἶναι..... Ὁ ἥλιος.

14. Ἡ γούργορη ἢ μάνα μου ἢ γουργοφαγωμένη
ὄλο τόν κόσμο ἔφαγε κι ἀκόμα δέ χορταίνει.

Τί εἶναι..... Ὁ χάρος.

15. Ψηλός - ψηλός καλόγερος καί κόκκαλα δέν ἔχ'. Τί εἶναι..... Ὁ
καπνός.

16. Εἶναι κάτι εἶναι, πού ὅλη τή μέρα δουλεύ' καί τό βράδ' κάθεται
μέ τό στόμα ἀνοιχτό. Τί εἶναι..... Τό παπούτσι

17. Ὁ θείος μ' ὁ χοντρός μέ τίς πολλές τίς ζῶνες. Τί εἶναι; Τό
βαρέλι.

18. Τί εἶναι ἓνα πράγμα, πού τό πρωῖ φεύγ' μέ τά τέσσερα, τό
μνησημέρ'
μέ τά δύο καί τό βράδ' μέ τά τρία..... Ὁ ἄνθρωπος.

19. Έτίναξα δύο πουρνάρια καί μαζεύτηκαν τά γίδια. Τί εἶναι..... Ἡ
καμπάνα.

20. Κούφιος πλάτανος μεγάλο κρότο κάνει. Τί εἶναι..... Τό
ἀεροπλάνο.

21. Ἡ μάνα μου καί ἡ μάνα σου ἀπ' τά μαλλιά τραβιοῦνται.
Τί εἶναι..... Τά λανάρια.

22. Μέσα σ' ἓνα υπόγειο ἔχω 24 γρίβα ἄλογα. Τί εἶναι..... Τό
στόμα.

23. Λάκκο - Λάκκο πήγαινα
βοῆκα κουφοπέρδικα
τά φτερά της ἔτρωγα
τό κορμί της πέταγα.
Τί εἶναι..... Τό σταφύλι.

24. Μέσα σ' ἓνα βαρελάκι ἔχω δύο λογιῶν κρασάκι.
Τί εἶναι..... Τό αὐγό.

25. Από πάνω κι από κάτω σκάφη και μέσα μια κόρη κελαιδεϊ.

Τί είναι..... Ἡ γλῶσσα.

26. Τί είναι ένα πράγμα, φεύγει - φεύγει και πίσω δέν γυρνάει;

Τί είναι..... Τό ποτάμι.

27. Μιά γελάδα κοκκαλιάρα ὄλο τόν κάμπο φέρ' γύρα.

Τί είναι..... Ἡ σβάρα τοῦ γεωργοῦ.

28. Μιά γελάδα κοκκαλιάρα και στή μέσ' μιά τρύπα. Τί είναι.....

Ἡ βαρέλα.

29. Ἐνας σκάφτ' ἕνας θυμιατίζ' και τέσσερις στέκονται.

Τί είναι..... Τό γουρούνι.

30. Ἐχω μιά προβατίνα, ἀπ' τό λαιμό τη δένω κι ἀπ' τήν ουρά τη
σέρνω.

Τί είναι..... Ἡ βελόνα.

31. Τί είναι ένα πράγμα πού ψυχή δέν ἔχ' και ψυχές παίρν' και
φεύγει.

Τί είναι..... Τό ἀεροπλάνο.

32. Ράχη - Ράχη περπατεῖ καί την ἀλήθεια λέγει.

Τί εἶναι Τό καντάρι.

33. Ὅλο γύρα θάλασσα καί στή μέσ' φωτίτσα.

Τί εἶναι..... Τό καντήλι.

34. Δακτυλίδι πύρινο ξεπύρινο, ἀπό γκρεμό γκρεμίζεται καί ποτέ δέ
ραγίζεται.

Τί εἶναι..... Τό φίδι.

35. Ἐνα πράγμα ξύλο ἀπ' ἐδῶ, ξύλο ἀπ' ἐκεῖ καί στή μέση κρέας.

Τί εἶναι..... Ἡ σαρμανίτσα.

36. Πέντε πᾶνε καί τέσσαρες γυρίζουν κι ἕνας κάθεται.

Τί εἶναι..... Ὁ νεκρός.

37. Εἶν' ἕνα πράγμα ἴσιο - ἴσιο καί τήν ἀλήθεια λέει.

Τί εἶναι..... Τό καντάρι.

38. Χίλιοι καλογέροι κλεισμένοι σέ μιά μπάλα.
Τί εἶναι..... Τό καρπούζι.

39. Ὅταν τό δέσηςς φεύγ' ὅταν τό λύνης κάθεται.
Τί εἶναι..... Τό παπούτσι.

40. Ἐνα κουτί κοτόπουλο, γεμᾶτο σκεπαρόπουλα.
Τί εἶναι..... Τό στόμα.

41. Χίλιοι ἀνάποτα, χίλιοι ὄρθιοι.
Τί εἶναι..... Τό στόμα μέ τά δόντια.

42. Εἶναι μιά κορδέλα, τή μαζεύουμε τή μαζεύουμε καί ποτέ δέ
σώνεται.
Τί εἶναι..... Ὁ δρόμος.

43. Ἐχω δύο ἄλογα, ὅταν τά δένω φεύγουν ὅταν τά λύνω
κάθονται.
Τί εἶναι..... Τά παπούτσια.

44. Έχω κάτι τί, εἶναι ἄσπρο σάν τυρί καί τυρί δέν εἶναι, ἔχ' οὐρά
σαν πόντικας καί πόντικας δέν εἶναι.
Τί εἶναι..... Τό ρεπάνι.

45. Εἶν' ἓνα πρᾶμα πού περνάει καί γράφ' καί γραμματικός δέν εἶναι,
σαμάρι ἔχει καί γομάρ' δέν εἶναι. Τί εἶναι..... Τό
σαλιγκάρι.

46. Ένα ἀρνάκι πιτσιλό, τρώει χορτάρι τρέφεται, πίνει νερό ψοφάει.
Τί εἶναι..... Ἡ φωτιά.

47. Τή νύχτα δουλεύ' καί τή μέρα κάθεται κυρά.
Τί εἶναι..... Τό λυχνάρι.

48. Πέντ' ἀδερφάδες κτίζουν ἓνα πηγάδι.
Τί εἶναι..... Ἡ κάλτσα.

49. Εἶν' ἓνα πρᾶγμα σάν ἄντερο στόν γόλο καμαρών' ὅλο τόν
κόσμο.
Τί εἶναι..... Ἡ βελόνα.

50. Είναι δύο αδερφάδες μ' ένα άφαλό. Τί είναι..... Τό ψαλίδι.

51. Ένα κουτί κουτάκι γεμάτο σανιδάκι. Τί είναι. Τό κουτί μέ τά σπίρτα.

52. Έχω μιά κούλια άσπρη και ραφή δέν έχει. Τί είναι..... Τό αυγό.

53. Έχω μιά ποδιά τή μαζεύω και δέ μαζεύεται. Τί είναι..... Ό δρόμος.

54. Πάνω στή παλιόπετρα λάλησ' ένας κόκκορας,
κι όσοι τόν άκούσανε τόν έπροσκυνήσανε. Τί είναι..... Ή
κσαμπάνα.

55. Δέκα άδέρφια σέ μιά κουβέρτα τυλιγμένα. Τί είναι..... Τό πορτοκάλι.

56. Γύρω - γύρω σίδερο και στη μέση κρέας. Τί είναι..... Τό
δαχτυλίδι.

57. Γύρω - γύρω πετσί και στή μέση μέλι και κεχρί. Τί είναι.....
Τό σῦκο.

58. Ένας κοντός κοντούλικος πῶχει πίτα τό κεφάλι. Τί είναι.....
Ή πρόγκα.

59. Πέντ' ἀδερφές φέρουν γύρω σ' ένα πηγάδ' και μέσα δέν πέφτουν
ποτέ.
Τί είναι..... Οί βελόνες πού πλέκουν.

60. Τέντω, τεντώ, τεντωτή κι ένας στύλος τήν κρατεῖ.
Τί είναι..... Ή ὀμπρέλλα.

61. Κοντός - κοντός κοντούτσικος μ' ένα κεφαλάκ'. Τί είναι..... Ή
καρφίτσα.

62. Εἶν' ένα πρᾶμα πού ὁμορφαίν' τόν κόσμο ὅλο. Τί είναι..... Τό
βελόνι.

63. Τήν ἡμέρα πάτα - πάτα και τό βράδ' ἀνοιγ' τό στόμα.
Τί είναι..... Τό παπούτσι.

64. Τεντωμώνη μπαίνει, ζαρωμένη βγαίνει. Τί είναι..... Ή
κάλτσα.
65. Έξω γυαλιστερό και μέσα μαλλιαρό και μέσα στό μαλλί μιιά
πιτιά καλή.
Τί είναι..... Τό κάστανο.
66. Τό φείδι τρώει τή θάλασσα κι ή θάλασσα τό φείδι.
και στην κορφή τής θάλασσας καράβι αρμενίζει.
Τί είναι..... Ή λάμπα πετρελαίου.
67. Γύρω - γύρω ξύλο και μέσα σύρμα. Τί είναι..... Ή σίτα.
68. Χέσε φᾶς φῶς. Τί είναι..... Ή μέλισσα.
69. Χίλιοι μίλιοι ντουφεζήδες ένα κούτσουρο ματιάζουν.
Τί είναι..... Ή κυψέλη μέ τίς μέλισσας.
70. Ένας κοντός καλόγερος μέ τά γένεια κάτ'. Τί είναι..... Τό
κρεμύδι.

71. Ὁ μπάμπας μου ὁ ζωναράς μέ τά πολλά ζωνάρια, ἀπ' ἔξω βάζει
τά παλιά καί μέσα τά καινούργια. Τί εἶναι..... Τό κρεμμύδι.

72. Τό φόρεμα τῆς νύφης μου δέν ἔχ' ραφές. Τί εἶναι..... Τό αὐγό.

73. Ἄγκαθο, καλάγκαθο καί καλαγκαθένι, ἔχει ἄσπρο τό μαντρί καί
κόκκινα τά γίδια. Τί εἶναι..... Τό ρόιδο.

74. Ὅπου κοιμᾶται μιά γελάδα κόκκινη, ἐκεῖ χορτάρ' δέ φυτρών'.
Τί εἶναι..... Ἡ φωτιά.

75. Ἄντερο τραβάει κι ἡ Θεodώρα τραγουδάει. Τί εἶναι..... Ἡ
καμπάνα.

Κ' ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Όταν κλαίει τό παιδί είς τήν κούνια ἢ τήν ἀγκαλιά τοῦ λέγουν
τό παρακάτω: α) Τάρνα, μώρ' τάρνα
τό ψηλό τό ξιόνι
τό βαρεί τό κάμα
τό τρώνε οἱ ἀρχόντοι.

2. Ἔλα βάβω πάρε με
νά μέ πᾶς στά Γιάννενα
νά πουλήσω βούτυρο
μέ τό κουτσοχίλιαρο.

3. Σκούζει, σκούζει τό γομάρι
πέντε πόρδους ἀπολάει
καί τίς βάζει στό γυαλί
νά τίς πιῆ κάθε πρωί.

Τοῦτο τό ποδάρι πάει στό παζάρι
πάει νά φέρει ψάρι
τόφερε τό κρέμασε πάει ὁ γάτος τόφαγε
τσιάτ' ἀπ' ἔδω, τσιάτ' ἀπ' ἔκεια
μέσ' τοῦ γύφτου τό βρακί.

*Τάχτηριτί καί τάχτηριτό
Μπό, πώ πώ, τί παιδί ἔχω ‘ γώ
τάχτηριτί καί μπό πω μπό.*

Ἐν Πρεβέζη 28/9/64

Ὁ Δημ/λος

Οδ. Μπέτσος